

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

**ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΕΦΗΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ**

ΑΝΕΡΓΙΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΝΕΩΝ 18-24 ΕΤΩΝ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΝΤΗΜΗΤΡΟΒΑ ΣΒΕΤΟΣΛΑΒΑ

ΑΘΗΝΑ 2017

Τριμελής Επιτροπή

Απόστολος Δεδουσόπουλος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)
Χρυσόστομος Στοφόρος Επίκουρος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου
Αντώνης Ροβολής Αναπληρωτής Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Ντημήτροβα Σβετοσλάβα, 2017
All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν την χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας απο το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: Ο ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΣ.....	2
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	2
ΓΕΝΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ	2
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	8
ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ-Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	34
ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ.....	34
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ.....	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	44
Ο ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	47
ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΝΕΩΝ.....	47
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6	49
ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ.....	49
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7	51
ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ	51
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8	58
ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ.....	58
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	60
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	61

Μέρος Πρώτο: Ο θεωρητικός προβληματισμός

Κεφάλαιο 1

Γενικές Υποθέσεις

Σύμφωνα με στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδας πάνω από 427.000 άνθρωποι έφυγαν από την Ελλάδα μετά την έναρξη της οικονομικής κρίσης το 2008, σηματοδοτώντας το τρίτο κύμα μαζικής μετανάστευσης στον 20ο και τον 21ο αιώνα. Ιστορικά και παραδοσιακά, η Ελλάδα βρίσκεται μεταξύ των χωρών με υψηλή εμπειρία στην μετανάστευση. Από την αρχή του 1900, 1.764.000 Έλληνες εγκατέλειψαν την χώρα αναζητώντας μια καλύτερη ζωή στο εξωτερικό. Το 2013 μόνο, 100.000 άνθρωποι μετανάστευσαν, τριπλασιάζοντας τον ετήσιο μέσο όρο μέχρι τότε. Το φαινόμενο συνεχίστηκε με αμείωτη ένταση το 2014 και επιδεινώθηκε περαιτέρω κατά το πρώτο εξάμηνο του 2015. Το ελληνικό μεταναστευτικό κύμα για εργασία στο εξωτερικό βρίσκεται ακόμη σε εξέλιξη και δεν φαίνεται να επιβραδύνεται καθώς η ανεργία παραμένει στο 25% (Chrysopoulos, 2016).

Η πρώτη περίοδος της μαζικής μετανάστευσης των Ελλήνων έλαβε χώρα από το 1903 έως το 1917. Η δεύτερη περίοδος από το 1960 έως το 1972 και η τρίτη από το 2010 και συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Όλα τα κύματα μετανάστευσης οφείλονταν σε οικονομικούς λόγους.

Κατά την διάρκεια του πρώτου κύματος μετανάστευσης, οι κύριοι προορισμοί ήταν οι υπερωκεάνιες χώρες (ΗΠΑ, Αυστραλία, Καναδάς, Βραζιλία και Νότια Ανατολική Αφρική). Επτά στους δέκα μετανάστες ήταν ηλικίας 15-44 ετών, λιγότερο από δύο στους δέκα ήταν γυναίκες και η συντριπτική πλειοψηφία ήταν ανειδίκευτοι εργάτες και αγρότες, με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, οι οποίοι εργάστηκαν στις χώρες υποδοχής συνήθως ως υπάλληλοι και εργάτες.

Το δεύτερο κύμα μετανάστευσης αφορούσε κυρίως στους νέους ηλικίας 20-34 ετών (7 στους 10), με τους 5 στους 10 να δηλώνουν την χειρωνακτική εργασία ως επάγγελμά τους, ενώ οι 4 στους 10 ήταν άνεργοι. Έξι στους 10 που πήγαν στην Γερμανία και το Βέλγιο απασχολούνταν ως εργαζόμενοι σε εργοστάσια.

Ωστόσο, η τρίτη μαζική φυγή των Ελλήνων αφορά κυρίως νέους, μορφωμένους με επαγγελματική εμπειρία, οι οποίοι μεταναστεύουν κυρίως στην Γερμανία, το Ηνωμένο

Βασίλειο και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα (Chrysopoulos, 2016).

Η έρευνα των Λαμπριανίδη και Πρατσινάκη είναι αποκαλυπτική σε σχέση με το προφίλ του Έλληνα μετανάστη στα χρόνια της κρίσης. Ο νέος Έλληνας μετανάστης είναι περίπου 30 ετών, με υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο και οικονομικούς λόγους που τον οδηγούν στην μετανάστευση. Από τους 190.000 Έλληνες με πτυχίο που διαβιούν στο εξωτερικό, οι 140.000 μετανάστευσαν από την Ελλάδα από το 2010 και έπειτα.

Τη σημερινή εποχή το 12% των ατόμων που μεταναστεύουν βρίσκονται σε ηλικία μεγαλύτερη από 40 ετών, κάτι που είναι ανήκουστο στην ελληνική εμπειρία της μετανάστευσης. Οι μισοί από όσους μετανάστευσαν από το 2010 και έπειτα από την Ελλάδα δεν είχαν δουλειά κατά την περίοδο που προηγήθηκε της μετανάστευσής τους. Η ανεργία είναι ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες που οδηγούν τους ανθρώπους στην μετανάστευση.

Οι περισσότεροι δεν μεταναστεύουν απλά προς αναζήτηση απασχόλησης, αλλά για ποιοτικότερες εργασιακές συνθήκες και καλύτερη εργασιακή εξέλιξη, καθώς και μονιμότητα στην εργασία, κάτι που δεν υφίσταται σήμερα στην Ελλάδα.

Τα προβλήματα που έχουν να αντιμετωπίσουν οι νέοι μετανάστες είναι πιο έντονα κατά την διάρκεια της πρώτης περιόδου μετά την εγκατάστασή τους και ως επί το πλείστον περιστρέφονται γύρω από τις εργασιακές συνθήκες στις νέες χώρες τους, αλλά και γύρω από προβλήματα προσαρμογής σε ένα διαφορετικό κοινωνικό περιβάλλον μαζί με το γεγονός ότι πολλές φορές έχουν να υποστούν διακρίσεις.

Μέχρι πρόσφατα, η ελληνική μετανάστευση είχε σταματήσει να αποτελεί αντικείμενο ακαδημαϊκού ενδιαφέροντος, το οποίο επικεντρωνόταν κυρίως στα κύματα μετανάστευσης των ανθρώπων που έρχονται στην Ελλάδα. Ωστόσο, κατά την διάρκεια της τρέχουσας χρηματοπιστωτικής κρίσης, η μετανάστευση έχει αρχίσει να επιστρέφει στις δημόσιες συζητήσεις, δεδομένου ότι έχει φτάσει σε κρίσιμο επίπεδο, σε σημείο που πλέον είναι συγκρίσιμη με την μεταπολεμική μετανάστευση, ακόμη και αν τα ποιοτικά χαρακτηριστικά αυτών των δύο φαινομένων είναι σαφώς διαφορετικά.

Πραγματοποιήθηκε μία μελέτη, η οποία χρηματοδοτήθηκε από το Ελληνικό Παρατηρητήριο του London School of Economics και ο στόχος της ήταν να κατανοηθεί και να εξερευνηθεί αυτό το φαινόμενο. Πρωτογενής έρευνα, η οποία ολοκληρώθηκε τον Ιούνιο, επιβεβαιώνει κυρίως τα στοιχεία της Eurostat για το μέγεθος της μετανάστευσης και σύμφωνα με αυτά κατά την περίοδο μεταξύ 2010 και 2013 σχεδόν 224.000 Έλληνες

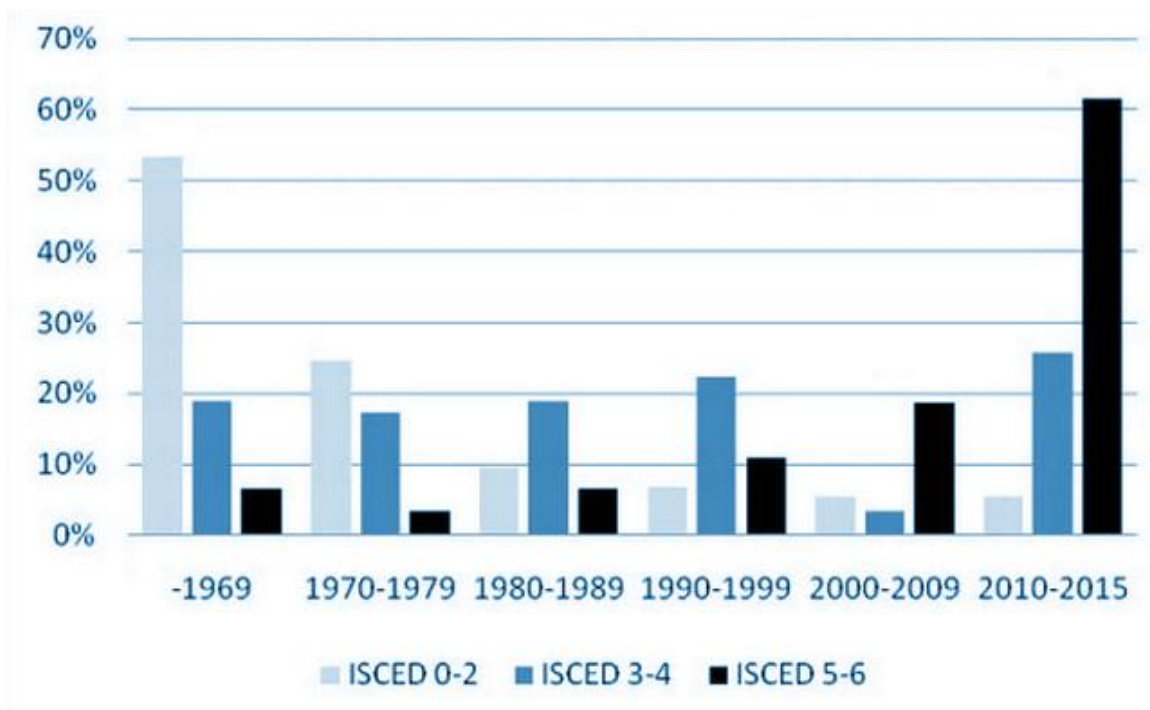
εγκατέλειψαν την χώρα. Η μετανάστευση φαίνεται να συνεχίζει με ένα ελαφρώς χαμηλότερο ποσοστό κατά την διάρκεια του 2014 και του 2015, ενώ τα ευρήματα της έρευνας σε σχέση με τις προσδοκίες της μετανάστευσης δείχνουν ότι είναι εξαιρετικά πιθανό ότι η μετανάστευση θα συνεχιστεί και στα επόμενα χρόνια.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, οι περισσότεροι από τους νέους μετανάστες είναι άνθρωποι ενός υψηλότερου επιπέδου εκπαίδευσης. Όπως παρατηρείται και στο σχήμα 1 από το 2010 και έπειτα παρατηρείται εντυπωσιακή αύξηση τω αποφοίτων του Λυκείου ή τεχνικής εκπαίδευσης και των αποφοίτων πανεπιστημιακής εκπαίδευσης.

Πιο συγκεκριμένα, το 75% είναι απόφοιτοι κολεγίου, από τους οποίους το ένα τρίτο είναι, είτε μεταπτυχιακοί φοιτητές ή απόφοιτοι σχολών ιατρικής και μηχανολόγων μηχανικών. Όπως φαίνεται στο σχήμα που ακολουθεί από το 1990 υπάρχει μια αύξηση στην μετανάστευση αποφοίτων πανεπιστημίων, οι οποίοι αποτελούν την συντριπτική πλειοψηφία του πληθυσμού κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 2000, κάτι που συνεχίζεται ακόμα και κατά την περίοδο της κρίσης.

Αυτή η αλλαγή σίγουρα σχετίζεται με την εντυπωσιακή άνοδο του μορφωτικού επιπέδου στην Ελλάδα, η οποία τώρα σχεδόν πλησιάζει τον ευρωπαϊκό μέσο όρο στις νεότερες γενιές, αλλά και σχετικά με τα προσόντα που απαιτούνται στην αγορά εργασίας στις ευρωπαϊκές μετα-βιομηχανικές οικονομίες προς τις οποίες μεταβαίνουν οι περισσότεροι μετανάστες. Αλλά το πιο σημαντικό είναι ότι αυτό προκαλείται από την διαχρονική περιορισμένη ζήτηση για υψηλά εκπαιδευμένο προσωπικό στην Ελλάδα και ως εκ τούτου σχετίζεται με την σταθερή κατεύθυνση της ελληνικής οικονομίας προς την παραγωγή προϊόντων και την παροχή υπηρεσιών που είναι χαμηλού ΦΠΑ.

Σχήμα 1: Διεθνής Πρότυπη Ταξινόμηση της Εκπαίδευσης (ISCED) 0-2 = συμπεριλαμβανομένου του Γυμνασίου/3-4 = Λυκείου ή τεχνικής εκπαίδευσης / 5-6 = τουλάχιστον πανεπιστημιακή εκπαίδευση

Πη

γή: Chrysopoulos (2016)

1.1 Θεωρητικοί προβληματισμοί

Παρά το γεγονός ότι η φυγή των αποφοίτων είχε αρχίσει πριν από την κρίση, μόνο κατά τα τελευταία πέντε χρόνια έχει εξελιχθεί σε μαζικό κίνημα. Πιο συγκεκριμένα, από περίπου 190.000 Έλληνες πτυχιούχους που ζουν στο εξωτερικό, 140.000 από αυτούς έφυγαν μετά το 2010. Την ίδια στιγμή, έχουμε μία σημαντική αύξηση της μετανάστευσης των ατόμων με χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο.

Είναι προφανές ότι κατά την περίοδο της κρίσης έχουμε μια πολύ σημαντική αύξηση της μετανάστευσης των ανθρώπων που προέρχονται από νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι τα νοικοκυριά με πολύ υψηλά εισοδήματα είναι αυτά που έχουν τους περισσότερους μετανάστες.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό της νέας μετανάστευσης έχει να κάνει με την ηλικία των μεταναστών. Ο μέσος όρος ηλικίας των μεταναστών κατά την περίοδο 2010-2015 είναι τα 31 έτη, ενώ για την περίοδο 1990-1999 ήταν τα 24 έτη. Επιπλέον, ακόμη και αν η συντριπτική πλειοψηφία των μεταναστών είναι κάτω των 35 ετών, το 12% των μεταναστών που εγκαταλείπουν την χώρα στα σαράντα τους, κάτι ανήκουστο για την μετανάστευση από την Ελλάδα και ενδεικτικό του γεγονότος ότι ένα σημαντικό μέρος των μεταναστών μεταναστεύουν από ανάγκη και όχι από επιλογή.

Οι μισοί από τους μετανάστες που έφυγαν μετά το 2010 ήταν άνεργοι στην Ελλάδα κατά την περίοδο που προηγήθηκε της μετανάστευσής τους. Η ανεργία αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες που οδηγούν τους ανθρώπους στην μετανάστευση, αν και δεν είναι απολύτως καθοριστικός, δεδομένου ότι οι περισσότεροι από τους μετανάστες δεν φεύγουν απλά για να αναζητήσουν δουλειά, αλλά ειδικότερα για να βρουν καλύτερες συνθήκες εργασίας και καλύτερες προοπτικές, καθώς και σταθερότητα εργασίας. Όσον αφορά στα εμβάσματα, οι περισσότεροι από τους μετανάστες (68%) δεν στέλνουν ούτε δέχονται χρήματα, κάτι που δείχνει ότι, τουλάχιστον κατά την τρέχουσα περίοδο, η μετανάστευση συμβάλλει, ως επί το πλείστον, στην επιβίωση και την κοινωνικοοικονομική πρόοδο των μεταναστών .

Θα πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι τα ποσοτικά στοιχεία της έρευνας δείχνουν ότι πολλοί μετανάστες, μεταξύ των οποίων πολλοί από τους αποφοίτους, δεν βρίσκουν την εμπειρία της ζωής στο εξωτερικό ως ιδεαλιστική όπως συχνά απεικονίζεται. Οι δυσκολίες των νέων μεταναστών είναι πιο έντονες κατά τη διάρκεια της πρώτης περιόδου μετά την εγκατάστασή τους και ως επί το πλείστον περιστρέφονται γύρω από την επιδείνωση των συνθηκών στην αγορά εργασίας στις νέες χώρες τους, αλλά και γύρω από τα προβλήματα της προσαρμογής σε ένα διαφορετικό κοινωνικό περιβάλλον μαζί με το γεγονός ότι πολλές φορές υπόκεινται σε διακρίσεις. Αυτές οι δυσκολίες είναι πιο εύκολο να ξεπεραστούν για τα άτομα με ισχυρά κοινωνικά δίκτυα στις χώρες τους και είναι λιγότερο (ή καθόλου) αντιληπτές από εκείνους που βρίσκουν απασχόληση σε θέσεις εργασίας με υψηλό μισθό.

Ως εκ τούτου, υπάρχουν πολλοί, πιθανόν η συντριπτική πλειοψηφία, που δεν θα επιστρέψουν στην χώρα λόγω της τρέχουσας οικονομικής κατάστασης. Λαμβάνοντας υπόψη την μεγάλη σημασία του ανθρώπινου δυναμικού, ιδιαίτερα υψηλού μορφωτικού επιπέδου, στην προοπτική ανάπτυξης της χώρας, η ανάπτυξη μιας πολιτικής που θα επανασυνδέει τους Έλληνες που ζουν στο εξωτερικό με την ελληνική οικονομική και κοινωνική πραγματικότητα είναι απολύτως ζωτικής σημασίας. Η πολιτική αυτή θα πρέπει να διευκολύνει μια πιθανή συνεργασία μεταξύ των ανθρώπων αυτών και της Ελλάδας, από την χώρα που διαμένουν σήμερα και καθιστώντας ευκολότερο για αυτούς να εργαστούν για κάποιο χρονικό διάστημα στην Ελλάδα. Αυτή είναι η κύρια οδός, μέσα από την οποία οι περισσότερες χώρες σχεδιάζουν να αξιοποιήσουν τους ανθρώπινους πόρους που βρίσκονται εντός των συνόρων τους και είναι πιθανό, μέσω μέτρων όπως αυτά, οι Έλληνες πτυχιούχοι που ζουν στο εξωτερικό να μπορέσουν να εξελιχθούν σε μια ισχυρή δύναμη για την ανασυγκρότηση της χώρας (Demetis, 2016).

Κεφάλαιο 2

Ιστορική Αναδρομή-Η μετανάστευση προς την Ελλάδα

Το φαινόμενο της μετανάστευσης δεν αποτελεί μια νέα πραγματικότητα για την Ελλάδα που για χρόνια αποτελούσε χώρα αποστολής μεταναστών. Η έξαρσή του τις τελευταίες δεκαετίες προς τον ευρωπαϊκό χώρο, αλλά και προς την Ελλάδα, θα έπρεπε να θεωρείται αναμενόμενη. Συγκεκριμένες κοινωνικο-πολιτικές και οικονομικές εξελίξεις, όπως η πτώση του υπαρκτού σοσιαλισμού στην Ανατολική Ευρώπη, η ολοκληρωτική εξαθλίωση των χωρών του Τρίτου Κόσμου, οι συνεχόμενοι πόλεμοι και οι εμφύλιες διαμάχες, εξανάγκασαν εκατοντάδες χιλιάδες ανθρώπους να μεταναστεύσουν, με ή χωρίς τη θέλησή τους.

Τα παραπάνω συναρτώμενα με την κατάσταση που επικρατεί στις αναπτυγμένες χώρες (δυσλειτουργία ή αδράνεια του κράτους - πρόνοιας, οικονομική εξαθλίωση μεγάλων μαζών, ανεργία, ανάπτυξη του διεθνούς ανταγωνισμού, παγκοσμιοποιημένη οικονομία, αύξηση του κόστους εργασίας, ραγδαίες τεχνολογικές αλλαγές) δημιούργησαν και συντηρούν συνθήκες ανασφάλειας, εσωστρέφειας και ξеноφοβίας σε όλον σχεδόν τον δυτικό κόσμο.

Η Ελλάδα, όπως και οι άλλες ευρωπαϊκές χώρες του Νότου αποτελεί χώρα που μετά τον πόλεμο αντιμετώπισε τη μετανάστευση με δυο τρόπους. Τις πρώτες δεκαετίες ως χώρα εξαγωγής μεταναστών και μετά το 1990 ως χώρα υποδοχής, Αυτή όμως η διαφορά δεν ήταν η μόνη. Η μετανάστευση είχε ελεγχόμενη σχεδιασμένη ροή και ο μετανάστης ήταν νόμιμος επισκέπτης, εργαζόμενος στις μεγάλες βιομηχανίες.

Ο πίνακας που ακολουθεί περιγράφει συνοπτικά τα μεταναστευτικά ρεύματα που χαρακτήρισαν την ελληνική ιστορία (Σούλης, 1993):

Πίνακας 1: Μεταναστευτικά Ρεύματα και ελληνική κοινωνία.

1900-1920	Έντονο μεταναστευτικό ρεύμα προς Η.Π.Α., Καναδά.
1920-1955	Φυσιολογική μεταναστευτική κίνηση των Ελλήνων.
1955-1959	Νέο μεταναστευτικό ρεύμα Ελλήνων προς άλλες χώρες.
1960-1974	Εκρηκτικό ρεύμα των Ελλήνων προς Γερμανία, Αυστραλία και Η.Π.Α. (κυρίως)
1974-1980	Αρχίζει το μεταναστευτικό ρεύμα προς την Ελλάδα.
1981-1988	Παρατηρείται έντονο μεταναστευτικό ρεύμα με τη μορφή της παράνομης απασχόλησης.
1988-1991	Υπερβολική αύξηση των ξένων παράνομα απασχολούμενων που υπολογίζεται πλέον σε 300,00.

Πηγή: Σούλης Σ, (1993), «Το ξένο παράνομο εργατικό δυναμικό στην Ελλάδα». Στο διαστάσεις της κοινωνικής πολιτικής σήμερα, Αθήνα, σ. 443

Συγκεκριμένα η Ελλάδα αποτελεί την τελευταία εικοσαετία, κέντρο υποδοχής μεγάλου αριθμού οικονομικών μεταναστών. Ειδικά τη δεκαετία του 1990, η μετανάστευση προς την Ελλάδα αποτέλεσε ένα έντονο φαινόμενο και πρωτόγνωρο ως ένα βαθμό, αφού δεν υπήρχε ανάλογο ιστορικό προηγούμενο (Παπαδοπούλου, 2011).

Η Ελλάδα δεν έγινε τυχαία στόχος των μεταναστών. Μία σειρά αιτιών συνέβαλλαν στην ανάπτυξη και στη διατήρηση του φαινομένου της μετανάστευσης. Ειδικότερα: α) η Ελλάδα συνορεύει γεωγραφικά με μία σειρά χωρών στις οποίες υπήρχαν σημαντικές οικονομικές και πολιτικές εξελίξεις με αποτέλεσμα να είναι εύκολη η έλευση τους (Μαρούκης, 2010), β) στην Ελλάδα υπήρχαν συγκεκριμένοι τομείς οικονομίας στους οποίους εργάζονται κυρίως οι μετανάστες όπως η γεωργία, ο τουρισμός, η ναυτιλία και οι κατασκευές, γ) αναπτύχθηκε μία παράλληλη οικονομία με την επίσημη με κύριο άξονα της τους παράνομους μετανάστες.

Στη μεγάλη μεταναστευτική ροή συνέβαλε και η Συνθήκη του Δουβλίνου βάσει της οποίας, «οι μετανάστες που εισέρχονται στην πρώτη χώρα της Ε.Ε. που έχει υπογράψει τη συνθήκη, όποια και να είναι αυτή, αυτή η χώρα αναλαμβάνει να κρατήσει εντός των συνόρων της τον πρόσφυγα αυτόν». Το μέγεθος της ροής της μετανάστευσης στην Ελλάδα σήμερα διαφαίνεται από τα παρακάτω στατιστικά στοιχεία που αναφέρονται στα έτη 2008-2009. Τα στοιχεία αυτά θεωρούνται τα πιο πρόσφατα, με εξαίρεση την απογραφή του 2011 που δεν παρουσιάζει όμως ξεχωριστά στοιχεία για τους μετανάστες.

Πίνακας 2: Μεταναστευτικές ροές για την περίοδο 2002-2009

Μετανάστες	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Εισερχόμενοι	-	45.500	50.101	42.015	83.789	-	49.035	84.193
Εξερχόμενοι	-	10.118	8.713	2.041	-	-	29.087	60.362
Καθαρή μεταναστευτική ροή	-	35.382	41.388	39.974	-	-	19.948	23.831

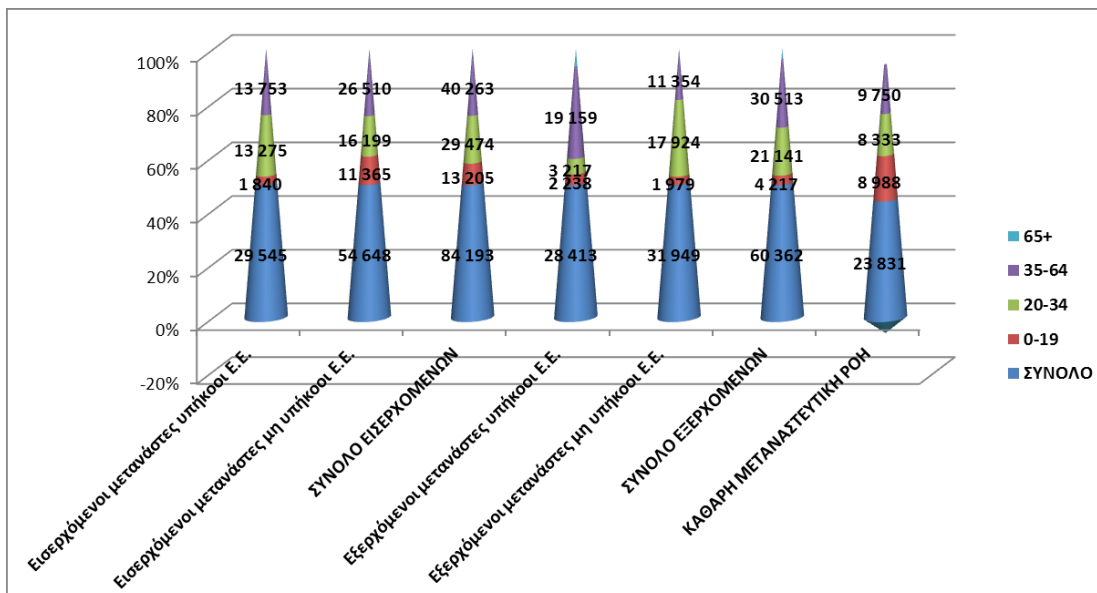
Πηγή: European Migration Network (EMN), Ετήσια έκθεση για τα στατιστικά στοιχεία για τη μετανάστευση και τη διεθνή προστασία. Ελλάδα, έτος αναφοράς: 2009, Υπουργείο Εσωτερικών, σ.5.

Πίνακας 3: Μεταναστευτικές ροές για το έτος 2009 ανά υπηκοότητα και ηλικιακή ομάδα

	Σύνολο	0-19	20-34	35-64	65+
Εισερχόμενοι μετανάστες υπήκοοι Ε.Ε.	29.545	1.840	13.275	13.753	677
Εισερχόμενοι μετανάστες μη υπήκοοι Ε.Ε.	54.648	11.365	16.199	26.510	574
Σύνολο εισερχομένων	84.193	13.205	29.474	40.263	1.251
Εξερχόμενοι μετανάστες υπήκοοι Ε.Ε.	28.413	2.238	3.217	19.159	3.799
Εξερχόμενοι μετανάστες μη υπήκοοι Ε.Ε.	31.949	1.979	17.924	11.354	692
Σύνολο εξερχομένων	60.362	4.217	21.141	30.513	4.491
Καθαρή μεταναστευτική ροή	23.831	8.988	8.333	9.750	-3.240

Πηγή: European Migration Network (EMN), Ετήσια έκθεση για τα στατιστικά στοιχεία για τη μετανάστευση και τη διεθνή προστασία. Ελλάδα, έτος αναφοράς: 2009, Υπουργείο Εσωτερικών, σ.6.

Διάγραμμα 1. Μεταναστευτικές ροές για το έτος 2009 ανά υπηκοότητα και ηλικιακή ομάδα

Πηγή: European Migration Network (EMN), Ετήσια έκθεση για τα στατιστικά στοιχεία για τη μετανάστευση και τη διεθνή προστασία. Ελλάδα, έτος αναφοράς: 2009, Υπουργείο Εσωτερικών, σ.6.

Πίνακας 4: Αριθμός εισερχομένων ανδρών ανά υπηκοότητα για το έτος 2009

Σύνολο εισερχομένων ανδρών/ υπηκοότητα	43.406
Υπήκοοι Ε.Ε.	12.434
Μη υπήκοοι Ε.Ε.	30.972
ΕΖΕΣ	227
Υποψήφιος χώρες προς ένταξη	248
Τρίτες χώρες συμπεριλαμβανόμενων και των απατρίδων	30.497

Πηγή: European Migration Network (EMN), Ετήσια έκθεση για τα στατιστικά στοιχεία για τη μετανάστευση και τη διεθνή προστασία. Ελλάδα, έτος αναφοράς: 2009, Υπουργείο Εσωτερικών, σ.7

Πίνακας 5: Αριθμός εισερχομένων γυναικών ανά υπηκοότητα για το έτος 2009

Σύνολο εισερχομένων γυναικών/ υπηκοότητα	40.787
Υπήκοοι Ε.Ε.	17.111
Μη υπήκοοι Ε.Ε.	23.676
ΕΖΕΣ	343
Υποψήφιος χώρες προς ένταξη	274
Τρίτες χώρες συμπεριλαμβανόμενων και των απατρίδων	23.059

Πηγή: European Migration Network (EMN), Ετήσια έκθεση για τα στατιστικά στοιχεία για τη μετανάστευση και τη διεθνή προστασία. Ελλάδα, έτος αναφοράς: 2009, Υπουργείο Εσωτερικών, σ.7

Πέραν των κατοίκων της Αλβανίας που αποτελεί το μεγαλύτερο ποσοστό μεταναστών, σημαντικοί αριθμοί μεταναστών προέρχονται από τις χώρες της Νότιας και Ανατολικής Ευρώπης, Βουλγαρίας, Ρουμανίας, Ουκρανίας, Ρωσίας, Πακιστάν, Ιράκ, Νιγηρίας, Ιράν κ.λπ. Η μετανάστευση προς την Ελλάδα έλαβε μεγάλες διαστάσεις στη δεκαετία 1991-2001. Στην Απογραφή Πληθυσμού του 1986 καταγράφηκαν 176.119 αλλοδαποί από όλες τις χώρες, ενώ το 1991 καταγράφηκαν 167.276. Σύμφωνα με την απογραφή του 2001, οι αλλοδαποί στην Ελλάδα υπολογίζονται γύρω στους 800.000 (797.093). Ως ποσοστό του συνολικού πληθυσμού της χώρας οι αλλοδαποί υπολογίζονται σε 7-9% και ως ποσοστό του εργατικού δυναμικού υπολογίζονται σε περίπου 10-12% (Κόντης, 2001).

Πίνακας 6: Στοιχεία απογραφών στην Ελλάδα τα τελευταία 50 έτη

Έτος	Έλληνες υπήκοοι στην Ελλάδα	Έλληνες υπήκοοι στο εξωτερικό	Ξένοι στην Ελλάδα	Πραγματικός πληθυσμός
1951	7,602,230	37,413	30,571	7,632,801
1961	8,333,817	71,925	54,736	8,388,553
1971	8,767,073	218,908	92,568	8,859,641
1981	9,568,993	98,343	171,424	9,740,417
1991	10,092,624	41,91	167,276	10,259,900
2001	10,166,987	39,608	797,093	10,964,080

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή πληθυσμού έτους 2001, Αθήνα 2003 και Μπάγκαβος Χ., Παπαδοπούλου Δ., 2003, Μεταναστευτικές τάσεις και Ευρωπαϊκή Μεταναστευτική Πολιτική, Σειρά μελετών του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Αθήνα

Οι λόγοι μετακίνησης του μεταναστευτικού πληθυσμού συνδέονται ως επί το πλείστον με την αδυναμία ικανοποίησης των βιοποριστικών αναγκών και την εύρεση

εργασίας. Οι αυξημένες τους ανάγκες τους καθιστούν ευάλωτους τόσο κοινωνικά όσο και εργασιακά. Οι μετανάστες αναλαμβάνουν τις πιο απαξιωμένες κοινωνικά εργασίες, ως προς το είδος και τη φύση τους. Οι βιοποριστικές τους ανάγκες και η αμεσότητα αυτών να ικανοποιηθούν, δεν αφήνουν πολλές επιλογές σχετικά με το είδος της εργασιακής τους απασχόλησης. Η αναγκαιότητα για εργασία συνοδεύεται ταυτόχρονα από την ανάγκη και επιθυμία τους να χτίσουν τη ζωή τους στη χώρα μας με όρους αξιοπρέπειας και συναισθηματικής ασφάλειας.

Ως παράγοντες έλξης λοιπόν, των μεταναστών, που εισήλθαν νόμιμα στη χώρα μας, λειτούργησαν οι υψηλές απαιτήσεις σε χειρώνακτες εργαζόμενους, οι πολλές ευκαιρίες απασχόλησης για ανειδίκευτους εργάτες, η μη κάλυψη από τον ντόπιο πληθυσμό της προσφοράς για χαμηλόμισθη και χαμηλής ειδίκευσης εργασία, καθώς και η έλλειψη νέων εργαζόμενων λόγω της χαμηλής γονιμότητας και της προσπάθειας απόκτησης προσόντων από τους ντόπιους νέους, για να βρουν δουλειά με σταδιοδρομία (Πετρινώτη, 1993).

Εκτός όμως από τους νόμιμα εργαζόμενους αλλοδαπούς, παρατηρείται το φαινόμενο της εισόδου στη χώρα μεταναστών χωρίς άδεια παραμονής και εργασίας. Πρόκειται για τους λεγόμενους «λαθρομετανάστες». Οι λαθρομετανάστες κατέχουν ποσοστό 50% στην ελληνική κοινωνία. Παράγοντες απόθησης των ομάδων αυτών από τις χώρες καταγωγής τους είναι συνήθως η κακή πολιτική, οικονομική και κοινωνική κατάσταση που επικρατεί σε αυτές, η οποία τους αναγκάζει σε μετανάστευση.

Για την Ελλάδα, παράγοντας έλξης των παράνομων μεταναστών θεωρείται καταρχήν η γεωγραφική της θέση. Οι περισσότεροι εισέρχονται στην Ελλάδα με σκοπό να μεταβούν στις παραδοσιακές χώρες υποδοχής μεταναστών και συχνά βέβαια παραμένουν. Ένας άλλος παράγοντας που προσελκύει κυρίως τους λαθραίους μετανάστες, είναι το γεγονός ότι η Ελλάδα έχει το τρίτο υψηλότερο ποσοστό προσωρινής εργασίας μεταξύ των χωρών του ΟΟΣΑ, μετά την Ισπανία και την Πορτογαλία. Τέλος, οι οικονομικές συνθήκες που επικρατούν στη χώρα τους, όπως η τάση της μείωσης του κόστους εργασίας, σε συνδυασμό με τη μείωση των μισθών και η λειτουργία της παραοικονομίας βρίσκονται σε σχέση αλληλεξάρτησης με την μη κανονική μεταναστευτική εργασία.

Η Ελλάδα στάθηκε ανέτοιμη να αντιμετωπίσει την εισροή των μεταναστευτικών κυμάτων των τελευταίων ετών με αποτέλεσμα πολλά από τα προβλήματα των αλλοδαπών που ζουν και εργάζονται στην Ελλάδα να αποσιωπούνται ή να αγνοούνται. Έτσι ένα από τα προεξέχοντα θέματα, η εκπαίδευση, που θα αποτελέσει την αιχμή για την αντιμετώπιση και άλλων προβλημάτων των αλλοδαπών, έχει παραγκωνιστεί από την κρατική μέριμνα

και αντιμετωπίζεται σχεδόν αποκλειστικά από ιδιωτικούς ή μη κυβερνητικούς φορείς.

Η κατάσταση λοιπόν που επικρατεί σήμερα στην Ελλάδα πλήττει περισσότερο τα πιο ευάλωτα μέλη της ομάδας των αλλοδαπών, τις γυναίκες και τα παιδιά, που είναι και τα πρώτα θύματα των εθnicoπολιτικών συγκρούσεων και των εμφύλιων διαμαχών.

Από την άλλη πλευρά η μετανάστευση από την Ελλάδα προς το εξωτερικό δεν αποτελεί ένα σύγχρονο φαινόμενο. Για πολλές δεκαετίες οι Έλληνες βίωσαν την μετανάστευση, όχι ως χώρα υποδοχής αλλά ως χώρα εξαγωγής εργατικού δυναμικού. Το διάστημα μετά τον πρώτο Παγκόσμιο πόλεμο και μέχρι τον μεσοπόλεμο, οι Έλληνες μετανάστες πήγαιναν σε υπερπόντιους προορισμούς και κυρίως στην Αμερική και στην Αυστραλία. Αυτή ήταν μία τακτική που ακολουθούσαν όλοι οι μετανάστες που προέρχονταν από την Ευρώπη γενικότερα και είχαν ως προορισμό την Αμερική, την Ωκεανία, την Ασία, την Αφρική, την Αυστραλία, κ.ά. (Ηλία, 1965).

Οι Έλληνες μετανάστες που έφυγαν από τη χώρα τα πρώτα είκοσι χρόνια του 20ου αιώνα εκτιμάται ότι ήταν περισσότεροι από 400.000. Ο κύριος λόγος της μετανάστευσης τους ήταν ο βιοποριστικός και όντως πολλοί τα κατάφεραν με αποτέλεσμα για αρκετά χρόνια, η μετανάστευση να είναι στη ελληνική κουλτούρα ισοδύναμη με την οικονομική και κοινωνική ευημερία που μπορούσε να προσφέρει, αντίθετα από την παραμονή στην πατρίδα (Πολύζος, 1965).

Για τους Έλληνες μετανάστες στην Αυστραλία δεν υπάρχουν πολλές πληροφορίες. Μία επίσημη απογραφή του 1916 καταμέτρησε 2.398 Έλληνες οι οποίοι έφθασαν τους 4.000 λίγο πριν ξεσπάσει ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος.

Η διαμονή των Ελλήνων στην Αυστραλία δεν ήταν εύκολη. Ένας σχετικά μικρός αριθμών ανθρώπων διασκορπίστηκαν, στην προσπάθειά τους να επιβιώσουν, στη μεγάλη ήπειρο με αποτέλεσμα να μην μπορούν να δημιουργηθούν μεγάλες και συμπαγείς ελληνικές κοινότητες. Τα περισσότερα επαγγέλματα που έκαναν ήταν εποχιακά και ζούσαν κυρίως στην επαρχία σε παράγκες κατασκευασμένες από υλικά όπως η λαμαρίνα και η λινάτσα. Άνδρες οι περισσότεροι, αποτελούσαν εύκολο στόχο εκμετάλλευσης από τους εργοδότες (Τάμης, 1997).

Η περιθωριοποίηση των Ελλήνων στην Αυστραλία δεν προήλθε από τη πιο συστηματική τους μετανάστευση αλλά στην άσχημη αντίληψη που υπήρχε γι' αυτούς αφού ήδη από το 1824 ο τύπος της εποχής έστελνε μηνύματα στις Αυστραλές μητέρες να νουθετούν τα παιδιά τους πώς να μην εμπλέκονται με τους Έλληνες αλήτες (Τάμης, 1997).

Η κατάσταση για τους Έλληνες δε βελτιώθηκε με το πέρασμα του χρόνου. Το 1915 στην πόλη Ντάργουϊν της Αυστραλίας έγινε μία μεγάλη απεργία των ξενοδοχειακών υπαλλήλων που ευνόησε τους Έλληνες οικονομικά. Τις αντιπαραθέσεις ανάμεσα στους Έλληνες και τους γηγενείς, ο τύπος της εποχής τις περιέγραφε ως αντιπαραθέσεις ανάμεσα σε λευκούς και Έλληνες (Gilchrist, 1997).

Το 1925, οι Έλληνες περιγράφονταν ως ανεπιθύμητοι, που ασχολούνται με μη ευπόληπτες δραστηριότητες, δεν είναι καθόλου χρήσιμοι σε κανένα τομέα, διαβιούν σε άσχημες συνθήκες, είναι χειρότεροι από τους άλλους μετανάστες, μπορούν να χαρακτηριστούν μόνο ως απειλή και θα ήταν καλύτερο να μην τους επιτρέπονταν καθόλου να εισέλθουν στην Αυστραλία (Gilchrist, 1997).

Ο ρατσισμός εναντίον των Ελλήνων, αντιμετώπιστηκε σε πολύ μικρό βαθμό από την κυβέρνηση της Αυστραλίας. Η αποδοχή τους έγινε εφικτή μετά το Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο (Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, 1972).

Οι Έλληνες μετανάστες, μέχρι το 1924, με το που έφταναν στην Αμερική δεν είχαν κάποιο συγκεκριμένο προορισμό αλλά πήγαιναν κυρίως σε πόλεις όπου υπήρχε κάποιος φίλος τους ή συγγενής τους για να τους βοηθήσει. Εργασιακά, κάνανε όποια δουλειά μπορούσαν να βρουν. Συνήθως, οι Έλληνες εκείνης της εποχής εργάζονταν ως στιλβωτές υποδημάτων, λαντζέρηδες, εργάτες μεταλλείων, βιομηχανικοί εργάτες ή εργάτες σιδηροδρόμων.

Με την πάροδο κάποιων χρόνων, αρκετοί Έλληνες μπόρεσαν να συγκεντρώσουν τα απαραίτητα χρήματα ώστε να ξεκινήσουν τις δικές τους επιχειρήσεις, μικρού μεγέθους βέβαια, όπως πλυντήρια, εστιατόρια ή καταστήματα τροφίμων. Τα εστιατόρια έδειχναν να είναι η μεγαλύτερη προτίμηση τους σε τέτοιο σημείο που το 1950 ήταν 30 φορές πιο πιθανό να είναι μάγειρες ή εστιατορες απ' ότι μετανάστες άλλης εθνικής καταγωγής (Συμβούλιο Απόδημου Ελληνισμού, 2017).

Οι επιχειρήσεις των Ελλήνων μεταναστών είχαν τις κατάλληλες προδιαγραφές να είναι επιτυχημένες σε οποιαδήποτε πόλη της Αμερικής. Υπήρχε όμως ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό που τους εξασφάλιζε σίγουρη επιτυχία: η δημιουργία ελληνικών κοινοτήτων. Οι Έλληνες συνήθιζαν να πηγαίνουν κοντά σε συγγενείς ή φιλικά πρόσωπα. Αυτή η συνήθεια συντέλεσε σε περιοχές να μαζεύονται αρκετοί Έλληνες ώστε να δημιουργούν μία μικρή κοινότητα. Στις κοινότητες αυτές σταδιακά άρχισαν να συγκεντρώνονται φίλοι και συγγενείς, οι ελληνικές επιχειρήσεις να εδραιώνονται

περισσότερο και κατά συνέπεια και άλλοι Έλληνες να συγκεντρώνονται σε συγκεκριμένες περιοχές, κυρίως κοντά σε βιομηχανικά αναπτυγμένες πόλεις (Συμβούλιο Απόδημου Ελληνισμού, 2017).

Στατιστικά, η μετανάστευση των Ελλήνων προς τις ΗΠΑ το χρονικό διάστημα 1873-1989 καταγράφεται ως εξής (Σταυράκης, 1999):

Πίνακας 7: Η μετανάστευση των Ελλήνων προς τις ΗΠΑ

Μεταναστευτικά κύματα	Χρονική περίοδος	Σύνολο περίπου	Ετήσιο σύνολο
Πρώτη περίοδος μετανάστευσης	1873-1889	15.000	500
Το μεγάλο κύμα	1890-1917	450.000	25.000
Τελευταία έξοδος	1918-1924	70.000	10.000
Κλειστές πόρτες	1925-1946	30.000	1.300
Μετά το Β΄ παγκόσμιο πόλεμο	1947-1965	75.000	4.000
Νέο κύμα	1966-1979	160.000	11.000
Μείωση της εξόδου	1980-1989	25.000	2.500
Σύνολο	1873-1989	825.000	

Πηγή: Σταυράκης Γ.Σ. (1999), *Στα βήματα του Οδυσσέα. Κοινωνιολογική και ιστορική αναδρομή για την ελληνική μετανάστευση. Αμερική- Αυστραλία*, Αθήνα: Παπαζήση

Τη δεκαετία του 1960 η μετανάστευση των Ελλήνων σταμάτησε να είναι υπερπόντια και άρχισε να κατευθύνεται προς τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης. Η αλλαγή τοποθεσίας ήταν μία σημαντική συνισταμένη στο θέμα της μετανάστευσης για δύο λόγους. Πρώτον, η πιο κοντινή απόσταση έκανε πολλούς Έλληνες να παίρνουν την απόφαση να μεταναστεύσουν γιατί ήταν πιο εύκολο να επιστρέφουν κατά διαστήματα στην Ελλάδα. Δεύτερον, η κοντινή απόσταση επέτρεπε την ύπαρξη περισσότερων πληροφοριών για την διαβίωση των Ελλήνων μεταναστών στις χώρες που πήγαιναν να εργαστούν καθώς και για τα σημαντικά προβλήματα που αντιμετώπιζαν (Μαύρου, 1965).

Την ίδια δεκαετία επίσης άρχισε να αναπτύσσεται και η συζήτηση που δημιουργούσε η μετανάστευση στην Ελλάδα. Ο αριθμός των μεταναστών μεγάλωνε όλο και περισσότερο με αποτέλεσμα πολλές περιοχές, της Βορείου Ελλάδος κυρίως, να ερημώνουν στην κυριολεξία και κατά συνέπεια, να δημιουργούνται σε αυτές μία σειρά προβλημάτων: πληθυσμιακά, κοινωνικά, οικονομικά, κ.ά (Μαύρου, 1965).

Συνολικά, σύμφωνα με τα στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδος, από το 1821 που ξεκίνησε η ελληνική επανάσταση μέχρι το 1977, μετανάστευσαν από την Ελλάδα, προς αναζήτηση καλύτερης μοίρας, συνολικά 1.800.000 Έλληνες. Μέχρι το 1940 είχε μεταναστεύσει το 28% του παραπάνω αριθμού. Ο μεγάλος αριθμός των μεταναστών έφυγε την μεταπολεμική περίοδο και ειδικά μετά το 1960. Αυτοί που έφυγαν προπολεμικά είχαν ως προορισμό κυρίως την Αμερική, σε ποσοστό 90%

περίπου, ενώ οι μεταπολεμικοί μετανάστες κατευθύνθηκαν κυρίως προς την Ευρώπη (60%), προς τον Καναδά (20%) και προς την Αυστραλία (13%) (Κασιμάτη, 2003).

Ο παρακάτω πίνακας καταγράφει αναλυτικότερα αυτά τα ποσοστά (Κασιμάτη, 2003):

Πίνακας 8: Έλληνες μετανάστες στο εξωτερικό

Περίοδοι	Σύνολο	ΗΠΑ	Άλλες χώρες
1821-1899	15.919	15.914	5
1900-1921	402.538	383.993	18.545
1922-1940	92.734	63.076	29.658
1946-1954	68.473	25.209	43.264
1955-1959	86.409	42.083	62.326
1960-1964	106.845	18.946	87.899
1965-1969	142.767	49.308	93.459
1970-1974	80.168	38.747	41.421
1975-1977	22.803	11.774	11.029
1821-1977	1.018.656	631.050	387.606

Πηγή: Κασιμάτη Κ. (2003), *Πολιτικές μετανάστευσης και στρατηγικές ένταξης. Η περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών*, Αθήνα: Gutenberg

2.1 Ανεργία

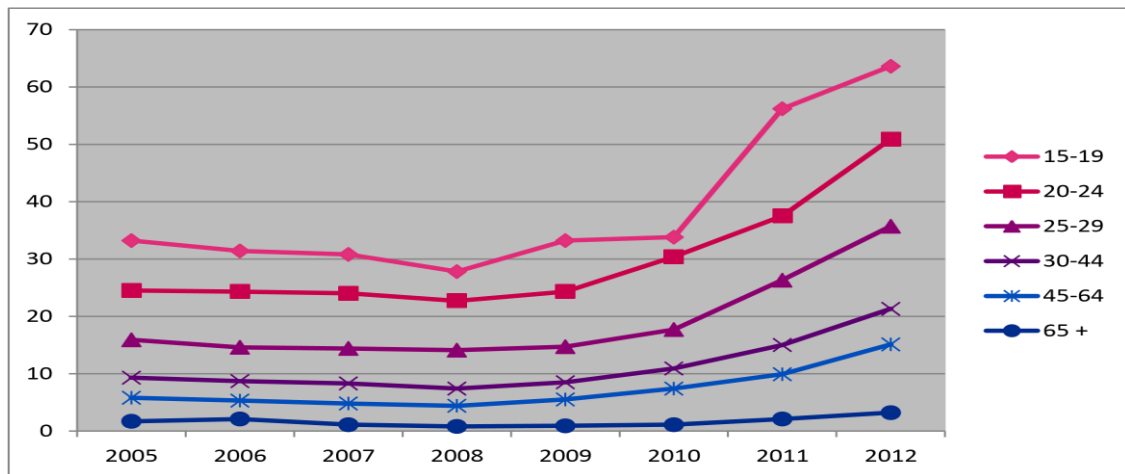
Σύμφωνα με τον Δεδουσόπουλο (2011) το ποσοστό ανεργίας των νέων είναι αισθητά υψηλότερο από το αντίστοιχο των ενηλίκων σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι δείκτες συμμετοχής των νέων στην αγορά εργασίας μειώνονται ενώ το ποσοστό συμμετοχής στο εκπαιδευτικό σύστημα αυξάνεται. Στην Ελλάδα το ποσοστό των άνεργων αντρών ηλικίας 15-19 ετών κυμαίνεται στο 18,8% ενώ των γυναικών είναι υψηλότερο, 36,1%. Στην ηλικία των 20-24 ετών το αντίστοιχο ποσοστό των αντρών είναι 15,5% ενώ των γυναικών 26,4%.

Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία από την έρευνα εργατικού δυναμικού, η ανεργία στους νέους εμφανίζει υψηλότερα ποσοστά, σχετικά με την ανεργία των ώριμων ηλικιακών ομάδων και επίσης μεγαλύτερες διακυμάνσεις κατά τη διάρκεια του

οικονομικού κύκλου. Με άλλα λόγια η ανεργία των νέων αυξάνεται ταχύτερα στη διάρκεια της οικονομικής ύφεσης, ενώ μειώνεται ταχύτερα στη φάση της ανάκαμψης (Το Βήμα, 2015). Η εξέλιξη της ανεργίας των νέων κατά τη διάρκεια της οικονομικής ύφεσης στην οποία έχει περιέλθει η χώρα μας από το έτος 2009 αποτυπώνεται με σαφήνεια στα γραφήματα και τους πίνακες που ακολουθούν.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1

*Το ποσοστό των ανέργων στο σύνολο του εργατικού δυναμικού.**

*Στατιστικά στοιχεία Α' τριμήνου

Πηγή: Έρευνα εργατικού δυναμικού (LFS), ΕΛΣΤΑΤ

Από το παραπάνω σχήμα παρατηρείται ότι το ποσοστό της ανεργίας από το 2005-2009 σε όλες τις ηλικιακές ομάδες παρουσιάζει μικρή πτώση, ενώ από το 2009 και μετά παρουσιάζει άνοδο και πάλι σε όλες τις ηλικιακές ομάδες. Ωστόσο μεταβάλλονται ταυτόχρονα και τα ποσοστά των δύο ηλικιακών ομάδων των νέων (15-19 και 20-24), αλλά και τα ποσοστά των ηλικιακών ομάδων των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας. Παρατηρούνται επιπλέον ότι οι διακυμάνσεις που εμφανίζει το ποσοστό της ανεργίας των νέων είναι εντονότερες. Αυτό οφείλεται στο υψηλότερο αρχικό ποσοστό ανεργίας των νέων που βρίσκεται στο 25%-35% ενώ των ώριμων ηλικιακών ομάδων φτάνει έως το 15%.

Το φαινόμενο της μεγαλύτερης μεταβολής του ποσοστού της ανεργίας των νέων οφείλεται στην επίδραση παραγόντων τόσο από την πλευρά της ζήτησης, όσο και από την πλευρά της προσφοράς εργασίας (Καραμεσίνη, 2011).

Σε περιόδους ύφεσης, η κατάσταση στην αγορά εργασίας και η ύπαρξη υψηλών ποσοστών ανεργίας οδηγεί στην εμφάνιση αντιφατικών φαινομένων ως προς την απόφαση των νέων να ενταχθούν στην αγορά εργασίας. Έτσι από την πλευρά της προσφοράς ενδέχεται να εμφανιστεί το φαινόμενο του «πρόσθετου εργαζόμενου» σύμφωνα με το οποίο σε περιόδους μαζικής ανεργίας οι νέοι εγκαταλείπουν την εκπαίδευση για την ανεύρεση εργασίας, επειδή τα άλλα μέλη της οικογένειας είναι άνεργα ή υπάρχει μείωση στους μισθούς τους (Καραμεσίνη, 2012). Έτσι η προσφορά εργασίας των νέων αυξάνεται, και επομένως η ανεργία αυτής της ομάδας.

Επίσης ενδέχεται να εμφανιστεί το φαινόμενο του «αποθαρρυσμένου ανέργου» σύμφωνα με το οποίο ο άνεργος δεν συνεχίζει την διαδικασία ευρέσεως εργασίας, καθώς αποθαρρύνεται λόγω της έλλειψης θέσεων εργασίας. Τότε ο χρόνος παραμονής των νέων στην εκπαίδευση αυξάνεται, αφού το κόστος ευκαιρίας του πρόσθετου χρόνου στην εκπαίδευση μειώνεται. Αυτό το φαινόμενο του «αποθαρρυσμένου ανέργου» μπορεί να βασιστεί στη θεωρία ανθρώπινου κεφαλαίου σύμφωνα με την οποία, η μείωση του κόστους ευκαιρίας καθιστά μακροχρονίως κερδοφόρα την επιλογή της εκπαίδευσης για ένα μεγαλύτερο ποσοστό νέων (Γεωργιάδου, 2014).

Από την πλευρά της ζήτησης σε περιόδους ύφεσης και μείωσης της οικονομικής δραστηριότητας οι επιχειρήσεις μειώνουν την απασχόληση, απολύοντας πρώτα τους νέους σε ηλικία εργαζομένων, κυρίως για δύο λόγους. Πρώτον γιατί το κόστος της απόλυσης των νέων είναι μικρότερο από αυτό των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας με περισσότερα έτη προϋπηρεσίας, εφόσον η επιχείρηση δεν έχει επενδύσει σημαντικά στην κατάρτιση των

νέων για τη διαμόρφωση εργασιακών δεξιοτήτων. Δεύτερον γιατί το κόστος αποζημίωσής τους λόγω απόλυσης είναι μικρότερο με βάση την εργατική νομοθεσία (Αγγελόπουλος, 2012). Τέλος σε περιόδους ύφεσης οι επιχειρήσεις, μειώνουν τις προσλήψεις και αυτό επηρεάζει αυτές τις ομάδες που αναζητούν εργασία, μεταξύ των οποίων και οι νέοι, που αποτελούν μάλιστα την μεγαλύτερη ομάδα.

Επομένως η κατάσταση της αγοράς εργασίας παίζει σημαντικό ρόλο στην επαγγελματική σταδιοδρομία των νέων, καθώς αφ' ενός επηρεάζει τις αποφάσεις των νέων για το άμεσο μέλλον, αφ' ετέρου διαμορφώνει προϋποθέσεις για την εμφάνιση παραγόντων που καθορίζουν την μελλοντική σταδιοδρομία των νέων και την συνολική επαγγελματική διαδρομή τους (Καραμεσίνη, 2011).

Η κατηγορία των «νέων» χαρακτηρίζεται από ετερογένεια ως προς τα χαρακτηριστικά μεταξύ των ατόμων που την συνθέτουν. Επομένως μέσα στην ηλικιακή ομάδα των νέων διακρίνονται υποομάδες. Η ετερογένεια αυτή οφείλεται είτε σε ηλικιακά κριτήρια, είτε στο κριτήριο του φύλου, είτε στο κριτήριο του επιπέδου εκπαίδευσης (Blanchflower & Freeman, 1999). Επίσης σύμφωνα με τους Blanchflower και Freeman (1999) η ανομοιομορφία αυτή εξηγείται και από τις διαφορετικές διαδρομές εκπαίδευσης και ένταξης στη δομή της εργασίας και περαιτέρω, σε διαφορές στο άμεσο οικογενειακό κοινωνικό - οικονομικό περιβάλλον.

✓ Η ετερογένεια των νέων ως προς την ηλικία

Σύμφωνα με τους διεθνείς οργανισμούς τον ΟΗΕ και το Διεθνές Γραφείο Εργασίας καθώς και την ΕΕ, στην κατηγορία των «νέων» εντάσσονται τα άτομα ηλικίας μεταξύ 15-24 ετών. Το κατώτερο όριο των 15 ετών θεωρείται ότι αντιστοιχεί στην ηλικία ολοκλήρωσης της υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Ωστόσο οι μικρές αποκλίσεις από αυτήν (16 ετών στη Βρετανία και στη Σουηδία και 14 ετών στην Ιταλία) αποτυπώνουν τις διαφορές στο σχολικό σύστημα μεταξύ των χωρών (Δεδουσόπουλος, 1998).

Ο προσδιορισμός του ανώτατου ορίου των 24 ετών σχετίζεται με την ολοκλήρωση της μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και για τους άνδρες με την ολοκλήρωση της υποχρεωτικής στρατιωτικής θητείας (Blanchflower & Freeman, 1999). Ωστόσο το ανώτατο όριο των 24 ετών είναι αμφισβητήσιμο και από το γεγονός ότι συνήθως αυτός ο χρόνος παρατείνεται, με την ολοκλήρωση κάποιας μεταπτυχιακής διατριβής ή και διδακτορικής διατριβής. Κατά συνέπεια η ηλικία ένταξης στην αγορά εργασίας

μετατοπίζεται προς τα πάνω.

Είναι σημαντικό σε αυτό το σημείο να παρουσιαστεί η διαφορά στο ποσοστό ανεργίας μεταξύ αυτών των δύο ηλικιακών ομάδων στην κατηγορία των «νέων». Με βάση τα στατιστικά στοιχεία από την έρευνα εργατικού δυναμικού, αποτυπώνεται η διαφορά στο ύψος της ανεργίας μεταξύ των ηλικιακών ομάδων 15-19 ετών και 20-24 ετών (ΕΛΣΤΑΤ , 2014).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

*Το ποσοστό ανεργίας μεταξύ των δύο ηλικιακών ομάδων των νέων.**

Ομάδες ηλικιών	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Σύνολο	28,8	27,8	27,4	25,2	28,7	32,1	46,8	57,2
15-19	33,2	31,4	30,8	27,8	33,2	33,8	56,2	63,6
20-24	24,5	24,3	24	22,7	24,3	30,4	37,5	50,9

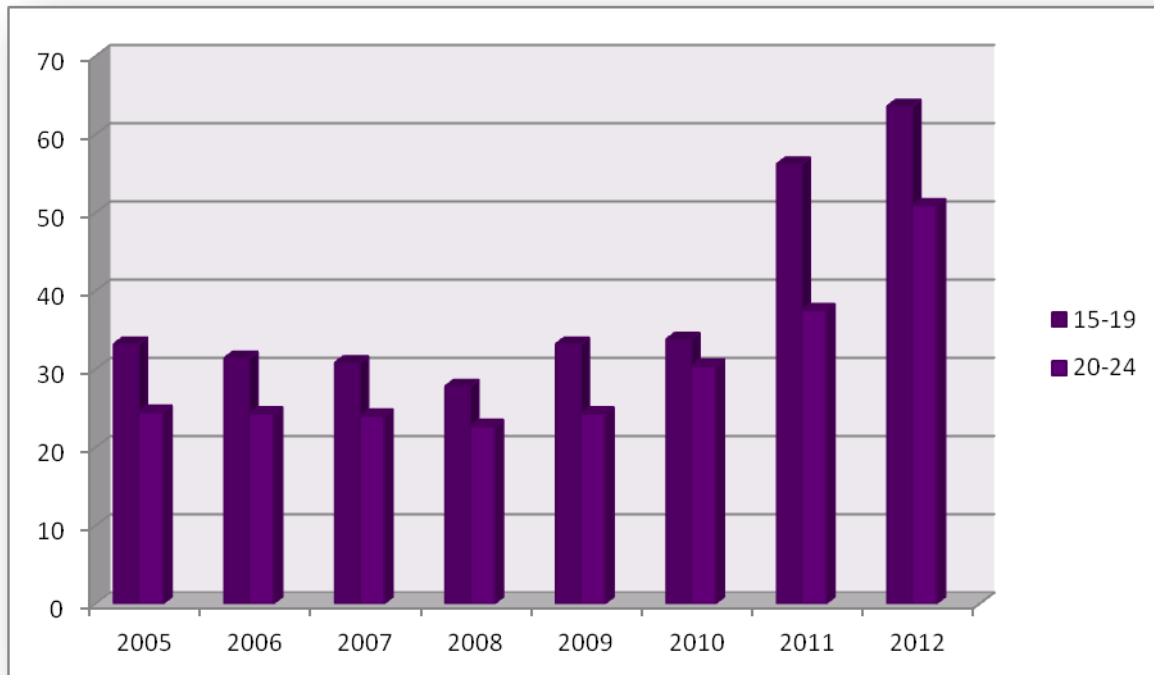
*Στατιστικά στοιχεία Α' τριμήνου

Πηγή: Έρευνα Εργατικού δυναμικού (LFS)ΕΛΣΤΑΤ.

Σύμφωνα με τον πίνακα 1 παρατηρούνται διαφορές στα ποσοστά ανεργίας μεταξύ των δυο ηλικιακών ομάδων. Συγκεκριμένα παρουσιάζονται μεγαλύτερα ποσοστά ανεργίας στην ηλικιακή ομάδα των 15-19 ετών. Ωστόσο και στις δύο ομάδες σημειώνεται μεγαλύτερη μείωση της ανεργίας από το 2005 μέχρι το 2008 κατά 5,4 ποσοστιαίες μονάδες για την ηλικιακή ομάδα 15-19 ετών και κατά 1,8 ποσοστιαίες μονάδες για την ηλικιακή ομάδα των 20-24 ετών. Ενώ για την περίοδο 2009- 2012, μετά την είσοδο της χώρας μας στην κρίση η ανεργία παρουσιάζει αύξηση κατά 30,4 ποσοστιαίες μονάδες για την ηλικιακή ομάδα των 15-19 ετών και κατά 26,6 ποσοστιαίες μονάδες για την ηλικιακή ομάδα των 20-24 ετών.

ΓΡΑΦΗΜΑ 1

Η κατανομή της ανεργίας μεταξύ των δύο ηλικιακών ομάδων των νέων.*

*Στατιστικά στοιχεία Α' τριμήνου.

Πηγή: Έρευνα εργατικού δυναμικού (LFS),ΕΛΣΤΑΤ.

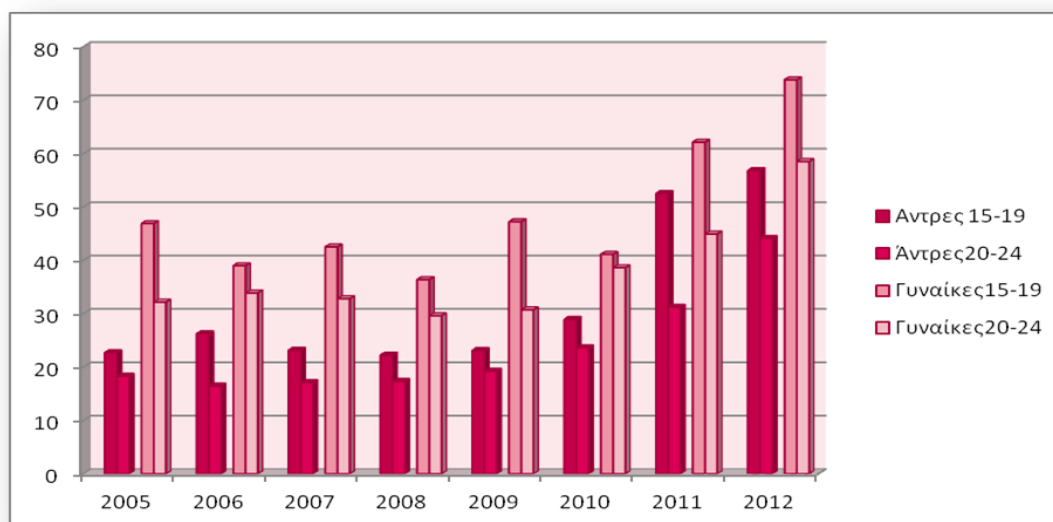
Στο γράφημα 1 αποτυπώνεται η διαφορά του μεγέθους της ανεργίας μεταξύ των δύο ηλικιακών ομάδων, αλλά και η αυξητική πορεία της ανεργίας από το 2005 έως το 2012 και για τις δύο ηλικιακές ομάδες. Συγκεκριμένα για τα άτομα ηλικίας 15-19 ετών είναι μεγαλύτερο από το ύψος της ανεργίας, των ατόμων ηλικίας 20-24 ετών (Γεωργιάδου, 2014). Δηλαδή τα άτομα ηλικίας 20-24 ετών βρίσκονται στο στάδιο κατά το οποίο ολοκληρώνεται η διαδικασία της μετάβασης από την εκπαίδευση στην απασχόληση και γι' αυτό το ύψος της ανεργίας σε αυτή την ηλικιακή ομάδα είναι μικρότερο. Γι' αυτό λοιπόν, μπορεί να αποδοθεί η διαφορά του ποσοστού της ανεργίας μεταξύ των δυο ηλικιακών ομάδων σε αυτή την άποψη.

✓ Η ετερογένεια των νέων ως προς το φύλο

Επίσης είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η διαδικασία της ένταξης των νέων στην αγορά εργασίας διαφοροποιείται σε σχέση με το φύλο, καθώς το μερίδιο των νέων άνεργων γυναικών στο συνολικό πληθυσμό του εργατικού δυναμικού είναι μεγαλύτερο από αυτό των νέων ανδρών (Καραμεσίνη, 2012). Αυτό αποτυπώνεται στον παρακάτω πίνακα.

ΓΡΑΦΗΜΑ 2

*Το ποσοστό των άνεργων νέων (ανδρών και γυναικών) στο σύνολο του εργατικού δυναμικού.**

Στατιστικά

στοιχεία Α' τριμήνου.

Πηγή: Έρευνα εργατικού δυναμικού (LFS), ΕΛΣΤΑΤ.

Από το γράφημα 2 παρατηρείται ότι ανεργία θίγει περισσότερο τις νέες γυναίκες. Συγκεκριμένα από το 2005 μέχρι το 2008 η ανεργία μειώνεται σε μικρό βαθμό, αλλά από το 2009 και μετά σημειώνει ανοδική πορεία και για τα δύο φύλα. Ωστόσο η ανεργία των ανδρών έως το 2008, παρουσιάζει μείωση κατά 0,5 ποσοστιαίες μονάδες για τις ηλικίες 15-19 και 1 ποσοστιαία μονάδα για τις ηλικίες 20-24, ενώ των γυναικών παρουσιάζει μείωση κατά 1,3 και κατά 2,5 ποσοστιαίες μονάδες για τις ίδιες ηλικίες αντίστοιχα. Για την περίοδο από το 2009 - 2012 η ανεργία των ανδρών παρουσιάζει αύξηση κατά 33,7 ποσοστιαίες μονάδες για τις ηλικίες 15-19 και κατά 24,9 ποσοστιαίες μονάδες για τις

ηλικίες 20-24. Ενώ για τις γυναίκες την ίδια περίοδο, παρουσιάζεται αύξηση της ανεργίας κατά 26,6 και κατά 27,8 ποσοστιαίες μονάδες αντίστοιχα για τις αντίστοιχες ηλικίες (ΕΛΣΤΑΤ, 2014).

✓ *Η ανεργία των νέων σε σχέση με το εκπαιδευτικό επίπεδο*

Είναι επίσης σημαντικό να εξεταστεί το μέγεθος της ανεργίας των νέων σχετικά με το εκπαιδευτικό τους επίπεδο, καθώς το εκπαιδευτικό επίπεδο αποτελεί ένα προσδιοριστικό παράγοντα για τις ευκαιρίες πρόσβασης στην απασχόληση. Για την καλύτερη κατανόηση της συσχέτισης του εκπαιδευτικού επιπέδου των νέων με την ανεργία, στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται σε ποσοστά το σύνολο των άνεργων νέων στο σύνολο του εργατικού δυναμικού. Ο λόγος που παρουσιάζεται μόνο η ηλικιακή ομάδα των 20-24 ετών είναι γιατί η δευτεροβάθμια εκπαίδευση ολοκληρώνεται στην Ελλάδα στην ηλικία των 18 ετών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

*Το ποσοστό των άνεργων νέων (20-24 ετών) στο σύνολο του εργατικού δυναμικού σε σχέση με το εκπαιδευτικό επίπεδο.**

Εκπαιδευτικό επίπεδο	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Σύνολο	91,2	85,8	76,8	66,6	73,9	89,5	106,6	137,7
Κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου	0,6	0,1	0,4	0,3	0,4	0,3	0,2	0,8
Πτυχιούχοι ανώτατων σχολών	8,3	8,4	8,6	6,1	6,5	10,0	11,2	16,9
Πτυχιούχοι ανώτερων τεχνολογικών σχολών	20,7	19,3	19,9	17,0	18,8	23,7	28,3	36,4
Απολυτήριο μέσης εκπαίδευσης	44,3	44,9	36,4	32,7	35,9	40,4	47,7	60,3
Έχουν τελειώσει την γ' τάξη μέσης εκπαίδευσης	10,5	8,4	6,9	5,9	7,5	7,4	9,7	14,0

Έχουν απολυτήριο	6,4	4,7	4,3	4,2	4,0	6,9	8,2	8,2
στοιχειώδους εκπαίδευσης								
Δεν τελείωσαν τη	0,3	0,1	–	–	0,5	0,5	0,6	0,1
στοιχειώδη εκπαίδευση								
Δεν πήγαν καθόλου σε σχολείο	–	–	0,4	0,3	0,2	0,3	0,7	0,9

*Στατιστικά στοιχεία Α' τριμήνου

Πηγή: Έρευνα εργατικού δυναμικού (LFS), ΕΛΣΤΑΤ.

Στον πίνακα 2 παρατηρείται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό ανεργίας συγκεντρώνεται στους νέους με πτυχίο ανώτερων τεχνολογικών σχολών και με απολυτήριο μέσης εκπαίδευσης. Ως προς τη μεταβολή του ύψους της ανεργίας μετά την είσοδο της χώρας μας στην κρίση, δηλαδή από το 2009 έως το 2012 παρατηρούμε ότι στους κατόχους του μεταπτυχιακού τίτλου, σε αυτούς που έχουν τελειώσει την Γ' τάξη μέσης εκπαίδευσης, σε αυτούς που έχουν απολυτήριο στοιχειώδους εκπαίδευσης, σε αυτούς που δεν τελείωσαν τη στοιχειώδη εκπαίδευση και σε αυτούς που δεν πήγαν καθόλου σε σχολείο, το ποσοστό της ανεργίας φαίνεται να μην μεταβάλλεται αισθητά, καθώς παρουσιάζεται αύξηση από το 2005 έως το 2012 κατά 0,2, 3,5, 1,8, 0,2 και 0,9 ποσοστιαίες μονάδες αντίστοιχα. Ενώ φαίνεται ότι την ίδια περίοδο της κρίσης, στους πτυχιούχους των ανώτατων σχολών, στους πτυχιούχους ανώτερων τεχνολογικών σχολών και σε αυτούς που έχουν απολυτήριο μέσης εκπαίδευσης, η ανεργία φαίνεται να παρουσιάζει σημαντική αύξηση κατά 8,6, 15,7, και 16 ποσοστιαίες μονάδες αντίστοιχα (ΕΛΣΤΑΤ, 2014).

2.2 Μετανάστευση

Η μετανάστευση για οικονομικούς λόγους είναι φαινόμενο πολύ παλιό. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδος, από το 1821 που ξεκίνησε η ελληνική επανάσταση μέχρι το 1977, μετανάστευσαν από την Ελλάδα, προς αναζήτηση καλύτερης μοίρας, συνολικά 1.800.000 Έλληνες. Μέχρι το 1940 είχε μεταναστεύσει το 28% του παραπάνω αριθμού. Ο μεγάλος αριθμός των μεταναστών έφυγε μετά την μεταπολεμική περίοδο και ειδικά μετά το 1960. Αυτοί που έφυγαν προπολεμικά είχαν ως προορισμό κυρίως την Αμερική, σε ποσοστό 90% περίπου, ενώ οι μεταπολεμικοί μετανάστες κατευθύνθηκαν κυρίως προς την Ευρώπη (60%), προς τον Καναδά (20%) και προς την Αυστραλία (13%) (Κασιμάτη, 1984). Ο παρακάτω πίνακας καταγράφει αναλυτικότερα αυτά τα ποσοστά:

Πίνακας 1 Προπολεμική μετανάστευση

Περίοδοι	Σύνολο	ΗΠΑ	Άλλες χώρες
1821-1899	15.919	15.914	5
1900-1921	402.538	383.993	18.545
1922-1945	92.734	63.076	29.658
1946-1954	68.473	25.209	43.264
1955-1959	86.409	42.083	62.326
1960-1964	106.845	18.946	87.899
1965-1969	142.767	49.308	93.459
1970-1974	80.168	38.747	41.421
1975-1977	22.803	11.774	11.029
1821-1977	1.018.656	631.050	387.606

Πηγή: Μουσούρου (2003)

Προπολεμικά, η Αμερική και πιο συγκεκριμένα η Βόρεια Αμερική αποτέλεσε τον πόλο έλξης για μεγάλο αριθμό μεταναστών προερχόμενο από την Ευρώπη. Η μετανάστευση αυτή, από την Ευρώπη προς την Αμερική, αποτελεί το πιο μεγάλο μεταναστευτικό ρεύμα της σύγχρονης εποχής (Μουσούρου, 2003).

Η ακμή αυτού του μεταναστευτικού ρεύματος ήταν την περίοδο 1840 με 1914, δηλαδή για 75 ολόκληρα χρόνια. Ο κύριος όγκος των μεταναστών ήταν κυρίως αγρότες οι οποίοι αρχικώς μετακινήθηκαν με σκοπό να εργαστούν σε γεωργικές εργασίες αλλά στο τέλος εργάστηκαν σε βιομηχανικές εργασίες λόγω της ανάγκης που είχε δημιουργηθεί από την εκβιομηχάνιση της Αμερικής.

Μετά τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο το 1914 ο μεγάλος αριθμός μεταναστών από την

Ευρώπη προς την Αμερική άρχισε να μειώνεται. Η μείωση αυτή έγινε μεγαλύτερη μετά την περίοδο 1921-1924 γιατί οι Αμερικάνοι θέσπισαν το σύστημα των ποσοτώσεων σύμφωνα με το οποίο ελέγχονταν ποσοτικά και ποιοτικά ο αριθμός των μεταναστών που έμπαινε στην χώρα. Η οικονομική κρίση του 1929 στην Αμερική ήταν το καταλυτικό γεγονός που σταμάτησε την μεγάλη εισροή μεταναστών στην χώρα (Μουσούρου, 2003).

Την περίοδο 1879 με 1914 περίπου 35 εκατομμύρια Ευρωπαίοι μετανάστευσαν και οι περισσότεροι από αυτούς για την Αμερική. Για την μετακίνηση αυτή υπήρχαν τέσσερις λόγοι κυρίως. Ο πρώτος λόγος ήταν στην Ευρώπη οι άνθρωποι μάθαιναν ότι στην Αμερική υπήρχαν τεράστιες εκτάσεις οι οποίες προφέρονταν για εκμετάλλευση.

Οι Έλληνες μετανάστες, μέχρι το 1924, με το που έφταναν στην Αμερική δεν είχαν κάποιο συγκεκριμένο προορισμό αλλά πήγαιναν κυρίως σε πόλεις όπου υπήρχε κάποιος φίλος τους ή συγγενής τους για να τους βοηθήσει. Εργασιακά, κάνανε όποια δουλειά μπορούσαν να βρουν. Συνήθως, οι Έλληνες εκείνης της εποχής εργάζονταν ως στιλβωτές υποδημάτων, λαντζέρηδες, εργάτες μεταλλείων, βιομηχανικοί εργάτες ή εργάτες σιδηροδρόμων.

Με την πάροδο κάποιων χρόνων, αρκετοί Έλληνες μπόρεσαν να συγκεντρώσουν τα απαραίτητα χρήματα ώστε να ξεκινήσουν τις δικές τους επιχειρήσεις, μικρού μεγέθους βέβαια, όπως πλυντήρια, εστιατόρια ή καταστήματα τροφίμων. Τα εστιατόρια έδειχναν να είναι η μεγαλύτερη προτίμηση τους σε τέτοιο σημείο που το 1950 ήταν 30 φορές πιο πιθανό να είναι μάγειρες ή εστιατορες απ' ότι μετανάστες άλλης εθνικής καταγωγής.

Οι επιχειρήσεις των Ελλήνων μεταναστών είχαν τις κατάλληλες προδιαγραφές να είναι επιτυχημένες σε οποιαδήποτε πόλη της Αμερικής. Υπήρχε όμως ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό που τους εξασφάλιζε σίγουρη επιτυχία: η δημιουργία ελληνικών κοινοτήτων. Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, οι Έλληνες συνήθιζαν να πηγαίνουν κοντά σε συγγενείς ή φιλικά πρόσωπα. Αυτή η συνήθεια συντέλεσε σε περιοχές να μαζεύονται αρκετοί Έλληνες ώστε να δημιουργούν μία μικρή κοινότητα. Στις κοινότητες αυτές σταδιακά άρχισαν να συγκεντρώνονται φίλοι και συγγενείς, οι ελληνικές επιχειρήσεις να εδραιώνονται περισσότερο και κατά συνέπεια και άλλοι Έλληνες να συγκεντρώνονται σε συγκεκριμένες περιοχές, κυρίως κοντά σε βιομηχανικά αναπτυσσόμενες πόλεις.

Η επιλογή των βιομηχανικών πόλεων επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι τα μεγαλύτερα ποσοστά Ελλήνων είναι συγκεντρωμένα στην Νέα Υόρκη, στο Λος Άντζελες, στο Σικάγο, στο Καίμπριντζ και στην Μασαχουσέτη (Δεδουσόπουλος, 2011α).

Έχουμε ήδη αναφέρει ότι η μετανάστευση προς την Αμερική δεν ήταν ομοιόμορφη αλλά παρουσίαζε διακυμάνσεις. Το ίδιο συνέβη και με τους Έλληνες μετανάστες. Οι δύο χρονικές περίοδοι που παρουσιάζουν μεγάλη αύξηση για τους Έλληνες μετανάστες προς

την Αμερική είναι αυτές του 1900-1930 και του 1950-1980 (Δεδουσόπουλος, 2011).

Παρόλο την μείωση του μεταναστευτικού κύματος προς την Αμερική, τα ποσοστά των Ελλήνων που μετανάστευαν εκεί ήταν και πάλι μεγαλύτερα από τους υπόλοιπους υπερπόντιους προορισμούς:

Πίνακας 2 Μετανάστευση Ελλήνων 1955-1971

Έτος	Καναδάς	Η.Π.Α.	Αυστραλία	Δυτ. Γερμανία
1955	2,86	6,15	5,51	0,312
1956	5,85	8,01	4,72	0,23
1957	6,61	1,61	3,66	0,25
1958	6,56	3,45	2,75	0,35
1959	6,00	2,25	3,34	0,44
1960	6,21	3,18	5,07	3,78
1961	5,19	3,09	4,84	5,46
1962	4,81	3,98	7,26	8,71
1963	5,89	4,07	7,86	11,36
1964	5,58	2,58	9,80	12,89
1965	7,35	2,48	11,27	14,16
1966	8,32	10,89	7,94	7,99
1967	7,63	10,50	4,80	1,71
1968	6,52	8,78	6,03	3,30
1969	6,06	11,34	6,04	10,45
1970	5,10	10,25	4,84	11,75
1971	3,46	7,39	4,26	7,04
Σύνολο	100	100	100	

Πηγή: Μουσούρου (2003)

Είναι λοιπόν συχνό το φαινόμενο οι νέοι λόγω της ανεργίας να επιλέγουν να μεταναστεύσουν σε κάποια άλλη χώρα προκειμένου να επιβιώσουν οικονομικά και να έχουν ένα καλύτερο μέλλον. Το μορφωτικό επίπεδο των νέων εκείνων που επιλέγουν να μεταναστεύσουν είναι συνήθως πολύ υψηλό και αυτό το έντονο φαινόμενο μπορεί να αποδοθεί σε διάφορους παράγοντες.

Αρχικά στα ίδια τα χαρακτηριστικά της αγοράς εργασίας, όπου οι νέοι μετά την ολοκλήρωση των σπουδών τους αναζητούν καλύτερες συνθήκες εργασίας, με υψηλότερους μισθούς και περιβάλλον εργασίας που θα λειτουργεί με μεγαλύτερη αξιοκρατία. Ακόμα φαίνεται πως οι επιχειρήσεις δε δημιουργούν νέες θέσεις εργασίας, παρά μεταφέρουν τα κεφάλαιά τους και τα επενδύουν στο εξωτερικό.

Επίσης είναι γεγονός ότι οι νέοι εισερχόμενοι στην αγορά εργασίας δεν διαθέτουν την απαραίτητη εργασιακή εμπειρία και τα διάφορα προγράμματα για την απόκτηση αυτής δεν είναι τόσο αποτελεσματικά και δεν εφοδιάζουν τους νέους με τα προσόντα που οι επιχειρήσεις απαιτούν. Σύμφωνα με μία έρευνα από τους νέους που δηλώνουν πρόθυμοι να εργαστούν στο εξωτερικό, το 66,4% δηλώνει ότι το κάνει για να έχει

βελτίωση της ποιότητας ζωής συνολικά, το 44,7% για να βρει μια καλή δουλειά και το 32,6% για να διασφαλίσει περισσότερη αξιοκρατία στην εξέλιξή του. Μάλιστα, το 60,7% δηλώνει ότι θα προτιμούσε μια θέση εργασίας με προοπτική καριέρας στο εξωτερικό παρά μια μόνιμη θέση εργασίας στον ιδιωτικό ή στον δημόσιο τομέα στην Ελλάδα (Scarpetta et al., 2010; Eichhorst et al., 2013).

Από την πλευρά τους οι απογοητευμένοι νέοι επιλέγοντας τη μετανάστευση στο εξωτερικό για την αναζήτηση ενός καλύτερου μέλλοντος και μάλιστα αυτοί οι νέοι που μεταναστεύουν, όπως ειπώθηκε και νωρίτερα, είναι συνήθως αυτοί με τα περισσότερα προσόντα, στερούν από τη χώρα σημαντικό εργατικό δυναμικό που θα συνέβαλε στην ανάκαμψή της (Kretsos, 2011).

Κεφάλαιο 3

Μεταρρυθμίσεις και κοινωνική προστασία

3.1 Γενικοί προβληματισμοί

Η ανεργία αποτελεί ένα σημαντικό πρόβλημα για την οικονομία αλλά και για την κοινωνία ιδιαίτερα. Η μεγάλη αύξηση της που παρατηρείται μετά την οικονομική κρίση σε εθνικό αλλά και σε ευρωπαϊκό επίπεδο έχει προκαλέσει μεγάλη ανησυχία στις κυβερνήσεις των κρατών. Παρατηρώντας τα στατιστικά στοιχεία από την έρευνα εργατικού δυναμικού, η ΕΕ αναγνώρισε ότι σε μια περίοδο οικονομικής ύφεσης η ανεργία αφορά το σύνολο του πληθυσμού ωστόσο όμως κάποιες ομάδες του πληθυσμού όπως οι γυναίκες και οι νέοι είναι πιο ευάλωτες (O'Reilly et al., 2015).

Αναφορικά με την κατηγορία των νέων, στην οποία εστιάζει η παρούσα εργασία, θεωρείται ως μια ευάλωτη ομάδα του εργατικού δυναμικού που πλήττεται περισσότερο από την ανεργία σε σχέση με τον συνολικό πληθυσμό του εργατικού δυναμικού της χώρας. Ιδιαίτερος από το 2009 τα ποσοστά της ανεργίας των νέων αυξάνονται με ραγδαίους ρυθμούς. Η άνοδος αυτή της ανεργίας των νέων δικαιολογείται από το βάθος της οικονομικής ύφεσης στη χώρα μας από το 2009, καθώς η μείωση του πραγματικού ΑΕΠ συνοδεύεται από την αύξηση της ανεργίας του συνολικού πληθυσμού του εργατικού δυναμικού, αλλά ιδιαίτερα των νέων. Το παραπάνω έχει ως αποτέλεσμα πολλοί νέοι άνεργοι να αναζητούν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης περισσότερο εύρωστες και οικονομικά αναπτυγμένες (Kretsos, 2011).

Το φαινόμενο της ανεργίας ενέχει διαφορετικά χαρακτηριστικά και υπόκειται σε διαφορετικές αιτιώδεις σχέσεις καθώς μεταβάλλονται τα πρότυπα οργάνωσης της κοινωνικής εργασίας. Ταυτοχρόνως η κατανόηση του όρου οριοθετείται από τις κυρίαρχες αντιλήψεις της εποχής. Η ανεργία προϋποθέτει μια οικονομία στην οποία η αγορά εργασίας διαδραματίζει τον κύριο ρόλο καταμερισμού των εργαζομένων σε παραγωγικές ενασχολήσεις. Επομένως ανεργία δεν σημαίνει έλλειψη εργασίας εν γένει, αλλά έλλειψη αμειβόμενης εργασίας (Δεδουσόπουλος 2000).

3.2 Παράμετροι που επηρεάζουν την ανεργία

Η αύξηση της ανεργίας των νέων είναι άμεσα συσχετισμένη με την αύξηση της ανεργίας του συνόλου του εργατικού δυναμικού. Αυτό σηματοδοτεί την ταύτιση των παραγόντων που επηρεάζουν το φαινόμενο της ανεργίας αφενός για όλο το εργατικό δυναμικό και αφετέρου για την προς εξέταση ηλικιακή ομάδα του εργατικού δυναμικού. Ωστόσο σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία που παρουσιάστηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο διαπιστώνεται ότι οι νέοι θίγονται περισσότερο από την ανεργία, αντιμετωπίζοντας δυσκολίες στην ανεύρεση εργασίας και στην ένταξη στη δομή της απασχόλησης. Η μείωση της συμμετοχής των νέων στην αγορά εργασίας και η ανεργία των «νέων» κατά τα τελευταία είκοσι χρόνια, αποδίδεται στα αίτια που ερμηνεύουν αυτές τις εξελίξεις. Ως αποτέλεσμα αυτών των εξελίξεων παρατηρείται η επιμήκυνση της περιόδου μετάβασης από την εκπαίδευση στην απασχόληση.

Στη συνέχεια ακολουθεί η ανάλυση αυτών των αιτιών που ερμηνεύουν το υψηλό ποσοστό της ανεργίας των νέων. Ωστόσο είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι τα αίτια αυτά ενδέχεται να συνυπάρχουν την ίδια χρονική περίοδο και επίσης ότι αναφέρονται σε μια ηλικιακή ομάδα του πληθυσμού που χαρακτηρίζεται από ετερογένεια ως προς τα χαρακτηριστικά της.

Η χαμηλή παραγωγικότητα των νέων

Η χαμηλή παραγωγικότητα των νέων αποτελεί έναν σημαντικό παράγοντα που ερμηνεύει το υψηλό ποσοστό της ανεργίας των νέων. Σύμφωνα με την πρώτη εκδοχή, της θεωρίας ανθρώπινου κεφαλαίου, η χαμηλή παραγωγικότητα των νέων οφείλεται στην έλλειψη εργασιακής εμπειρίας και στην έλλειψη των εργασιακών δεξιοτήτων (Δεδουσόπουλος, 2000).

Το ανθρώπινο κεφάλαιο που αποκτάται στην εργασία συνίσταται σε άδηλη γνώση, δηλαδή σε δεξιότητες, γνώσεις και τεχνικές μη διδάξιμες και μη ευθέως μεταβιβάσιμες. Επομένως η έλλειψη συγκεκριμένων για το επάγγελμα εργασιακών δεξιοτήτων οφείλεται αφ' ενός στην έλλειψη εργασιακής εμπειρίας και αφ' ετέρου στην υψηλή εργασιακή κινητικότητα των νέων αλλά και στην αναζήτηση εργασίας, κατά την περίοδο μετάβασης από την εκπαίδευση στην απασχόληση. Η εναλλαγή εργοδοτών σε αυτή την περίοδο μειώνει το χρόνο παραμονής στην ίδια επιχείρηση και επομένως δεν τους επιτρέπει την απόκτηση εργασιακών δεξιοτήτων που χρησιμοποιούνται σε μια επιχείρηση.

Είναι αντιληπτό πως η έλλειψη εργασιακής εμπειρίας και η έλλειψη συγκεκριμένων για την επιχείρηση ή το επάγγελμα εργασιακών δεξιοτήτων, είναι παράγοντες καθιστούν τους νέους μη παραγωγικούς και επομένως οι επιχειρήσεις να μην προβαίνουν σε προσλήψεις νέων.

Η έλλειψη διασύνδεσης εκπαιδευτικού συστήματος και αγοράς εργασίας

Σύμφωνα με τη θεωρία της διαρθρωτικής ανεργίας και του εκπαιδευτικού συστήματος, η ελλιπής διασύνδεση των γνώσεων που παρέχονται από το εκπαιδευτικό σύστημα και των γνώσεων που απαιτούνται από την αγορά εργασίας θεωρείται ως ένας δεύτερος παράγοντας που ερμηνεύει το υψηλό ποσοστό ανεργίας των νέων. Σύμφωνα με αυτή τη διάσταση, οι επιχειρήσεις δίνουν την ευθύνη για την υψηλή ανεργία των νέων, στο εκπαιδευτικό σύστημα, καθώς θεωρούν ότι οι γνώσεις και οι δεξιότητες που παρέχει το εκπαιδευτικό σύστημα δεν αντιστοιχούν σε εκείνες που απαιτεί το σύστημα παραγωγής.

Ωστόσο είναι σημαντικό να αναφερθούν κάποιες κριτικές σε αυτή την άποψη που είναι οι εξής: α) παραβλέπει την επικρατούσα μακροοικονομική κατάσταση και τον ρυθμό μεγέθυνσης της οικονομίας που καθορίζει τη δυνατότητα απορρόφησης νεοεισερχόμενου εργατικού δυναμικού στην αγορά εργασίας, β) αποκλείει το ενδεχόμενο κατά το οποίο η αναντιστοιχία προσφοράς και ζήτησης εργασίας να οφείλεται στην αδυναμία του παραγωγικού συστήματος να απορροφήσει ένα καλά εκπαιδευμένο εργατικό δυναμικό, γ) δεν αναγνωρίζει την κοινωνικά αναγκαία αυτονομία του εκπαιδευτικού σε σχέση με το παραγωγικό σύστημα. Η μη αυτονομία του εκπαιδευτικού συστήματος έχει ως αποτέλεσμα την υποβάθμιση της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης και τη μεταφορά της κρίσης της αγοράς εργασίας στο εκπαιδευτικό σύστημα. Έτσι το πρόβλημα της ανεργίας των νέων να μετασχηματίζεται σε κρίση νομιμοποίησης και αποτελεσματικότητας του εκπαιδευτικού συστήματος (Δεδουσόπουλος, 2000).

Οι εκπαιδευτικές ανισότητες

Η σχολική αποτυχία αφορά μια διαδικασία όπου ένας μαθητής βρίσκεται ολοένα και πιο πίσω μαθησιακά από τους συνομηλίκους του και σταδιακά αποσυνδέεται από το εκπαιδευτικό σύστημα. Το τελικό αποτέλεσμα της σχολικής αποτυχίας διαφαίνεται στην αποφοίτηση

(Δεδουσόπουλος, 2011β). Πολλές περιπτώσεις σχολικής αποτυχίας συμβαίνουν μεταξύ των μαθητών που έχουν την ικανότητα και την ευφυΐα για να πετύχουν, αλλά οι ίδιοι είναι απρόθυμοι να εφαρμόσουν αυτές τις ικανότητες στο σχολικό περιβάλλον. Η σχολική αποτυχία μπορεί να εμφανιστεί ανά πάσα στιγμή κατά τη διάρκεια της σχολικής ζωής, ωστόσο είναι πιο πιθανό να συμβεί σε μεταβατικά στάδια, όπως η μετάβαση από το δημοτικό στο γυμνάσιο ή κατά τη μετάβαση σε ένα νέο εκπαιδευτικό σύστημα (Giannimis & Papanis, 2008).

Υψηλά ποσοστά σχολικής αποτυχίας δεν παρατηρούνται μόνο στις αναπτυγμένες αλλά και στις αναπτυσσόμενες χώρες. Εκτιμάται ότι περίπου το 8-16% των παιδιών σχολικής ηλικίας επαναλαμβάνει μια τάξη στο σχολείο. Επιπλέον, αυξάνεται ο αριθμός των παιδιών που αδυνατούν να επιτύχουν καλούς βαθμούς. Η σχολική αποτυχία μπορεί να οδηγήσει σε σοβαρές συνέπειες αν δεν αντιμετωπιστεί. Συγκεκριμένα, η σχολική αποτυχία οδηγεί τα παιδιά να χάνουν την αυτοπεποίθησή τους, να αποθαρρύνονται, να μειώνουν τις προσπάθειές τους και είναι πιο πιθανό να αποτυγχάνουν συνεχώς (Kamal & Bener, 2009).

Πολλοί είναι οι παράγοντες, οι οποίοι μπορούν να συμβάλλουν στη σχολική αποτυχία ενός παιδιού. Οι παράγοντες αυτοί μπορεί να είναι εγγενείς, όπως οι ειδικές μαθησιακές δυσκολίες, η νοητική υστέρηση, οι αισθητηριακές διαταραχές και οι χρόνιες ασθένειες ή περιβαλλοντικοί, όπως η οικογενειακή δυσλειτουργία, τα κοινωνικά προβλήματα, η αναποτελεσματική εκπαίδευση. Τέλος, άλλες επιρροές στη σχολική επίδοση, όπως η δυσλειτουργία της ιδιοσυγκρασίας, η έλλειψη προσοχής και η συναισθηματική ασθένεια, μπορεί να θεωρηθούν ως αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης μεταξύ παιδιού και περιβάλλοντος (Dworkin, 1989).

Τα αίτια επομένως της σχολικής αποτυχίας δεν πρέπει να εξετάζονται μεμονωμένα, αλλά στο πλαίσιο των κοινωνικών και περιβαλλοντικών συνθηκών. Η αξιολόγηση πρέπει να λαμβάνει υπόψη της πολλούς λόγους για τη σχολική αποτυχία ενός παιδιού και οφείλει να προσπαθεί να εντοπίσει όλες τις αρνητικές επιρροές στη σχολική επίδοση. Θα πρέπει δηλαδή να αναζητηθούν αναλυτικές πληροφορίες από το μαθητή, τους γονείς, το σχολείο και το εκπαιδευτικό σύστημα (Dworkin, 1989). Ο προσδιορισμός των παραγόντων που συμβάλλουν στη σχολική αποτυχία, είναι αναγκαίος προκειμένου να σχεδιαστούν μελλοντικές παρεμβάσεις για την αντιμετώπιση του προβλήματος σε ατομική βάση (Kamal & Bener, 2009).

Το άγχος αποτελεί άλλη αιτία της σχολικής αποτυχίας. Το άγχος αφορά σε ένα

αίσθημα υπερβολικής ανησυχίας σχετικά με έναν πιθανό κίνδυνο ή μια δυσάρεστη κατάσταση που είναι αρκετά έντονη και παρεμβαίνει στην ικανότητα του ατόμου να συγκεντρωθεί και να εστιάσει. Οι μαθητές μπορούν να έχουν πραγματικούς λόγους να ανησυχούν. Τα θύματα του σχολικού εκφοβισμού βιώνουν έντονο άγχος που έχει ως συνέπεια τη σχολική αποτυχία. Οικογενειακές συγκρούσεις ή άλλα οικογενειακά προβλήματα όπως διαζύγιο, αρρώστια, διακατέχουν το παιδί με άγχος με συνέπεια τη σχολική αποτυχία (Reynolds & Johnston, 2013).

Οι δυσλειτουργίες επίσης σε μια οικογένεια έχουν αντίκτυπο στην σχολική επίδοση του παιδιού. Εάν η οικογένεια του μαθητή βιώνει βία, ανεργία, προβλήματα αλκοολισμού ή ναρκωτικών το παιδί δυσκολεύεται να συγκεντρωθεί στη σχολική του εργασία. Πολλοί μαθητές που έχουν οικογενειακά προβλήματα μπορεί να έχουν πρόβλημα να ελέγξουν το θυμό και την απογοήτευσή τους στο σχολείο, με αποτέλεσμα να καταλήγουν σε τσακωμούς εξαιτίας της συμπεριφοράς τους (Giannimis & Papanis, 2008).

Οι μαθησιακές δυσκολίες αποτελούν άλλη βασική αιτία της σχολικής αποτυχίας. Οι μαθησιακές δυσκολίες παρεμποδίζουν το μαθητή να αποκτήσει συγκεκριμένες ακαδημαϊκές δεξιότητες, όπως το διάβασμα ή το γράψιμο. Οι μαθησιακές διαταραχές μπορούν επίσης να εμποδίσουν την ικανότητα ενός ατόμου να συγκεντρωθεί ή να επεξεργαστεί ή να θυμηθεί στοιχεία. Όταν οι δυσκολίες αυτές αναγνωρίζονται νωρίς, ορισμένες στρατηγικές διδασκαλίας μπορεί να βοηθήσουν το μαθητή να ξεπεράσει και να αντιμετωπίσει τη μαθησιακή δυσκολία. Δυστυχώς, όμως πολλά προβλήματα μάθησης μπορεί να διαγνωστούν λανθασμένα ως προβλήματα συμπεριφοράς. Η απογοήτευση και η κατάθλιψη που μπορεί να προκύψει από τις μη διαγνωσμένες μαθησιακές δυσκολίες αποτελούν μια σημαντική αιτία της σχολικής αποτυχίας ή της εγκατάλειψης του σχολείου (Gaddes, 2013).

Τέλος, πολλοί κοινωνικοί παράγοντες μπορεί να αυξήσουν τον κίνδυνο της σχολικής αποτυχίας. Οι παράγοντες αυτοί περιλαμβάνουν την έλλειψη στέγης, τη φτώχεια, τις συχνές μετακινήσεις από σχολείο σε σχολείο, την διαφορετική εθνική καταγωγή, αλλά και το ίδιο το εκπαιδευτικό σύστημα (Giannimis & Papanis, 2008).

Η ανισότητα που παρατηρείται στο εκπαιδευτικό σύστημα αποτυπώνεται αργότερα στην κοινωνία, καθώς μαθητές που αποτυγχάνουν σχολικά δεν καταφέρνουν να εισαχθούν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Πρόκειται για έναν φαύλο κύκλο που οδηγεί και αυτός με

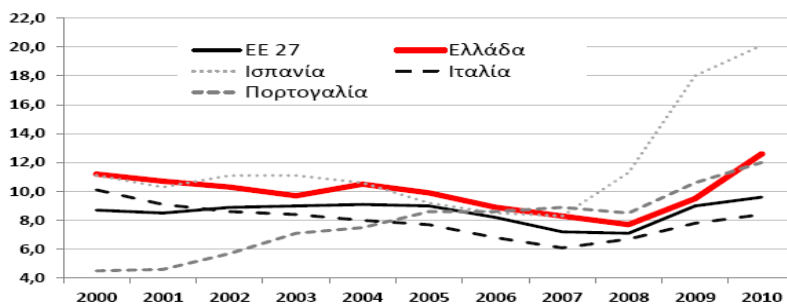
τη σειρά τους στην ανεργία των νέων (Δεδουσόπουλος, 2011β).

Η περιορισμένη γεωγραφική κινητικότητα των νέων

Σύμφωνα με αυτή την άποψη, λόγω της εξάρτησης των νέων από τη γονική στέγη και τις λοιπές υπηρεσίες που προσφέρει η οικογένεια, η αναζήτηση της εργασίας των νέων περιορίζεται στα γεωγραφικά όρια διαμονής της οικογένειας τους. Γι' αυτό το λόγο, η ανεύρεση εργασίας, η οποία να ανταποκρίνεται στα προσόντα του νέου, καθίσταται δυσχερέστερη λόγω της περιορισμένης γεωγραφικής κινητικότητας και της ελλιπούς πληροφόρησης για τις ευκαιρίες εργασίας που είναι απομακρυσμένες γεωγραφικά από την γονική κατοικία (Δεδουσόπουλος, 2000).

Η ανεργία στην Ευρώπη

Η ανεργία στην Ιταλία, την Ισπανία και την Πορτογαλία απεικονίζεται στο κάτωθι σχήμα:

Διάγραμμα 2.1: Ποσοστά ανεργίας σε Ελλάδα, Ιταλία, Ισπανία και Πορτογαλία 2001 – 2011

Πηγή: Επεξεργασμένα στοιχεία Eurostat (online data code: une_rt_a)

Στην Ιταλία η ανεργία ακολουθεί την ίδια καθοδική πορεία με την Ελλάδα τα έτη 2008-2009. Από το σημείο εκείνο κι έπειτα, παρατηρείται ανοδική πορεία.

Η Πορτογαλία έχει χαμηλά ποσοστά ανεργίας (4,5% το 2000). Πλην του έτους 2008, η ανεργία αυξάνεται μέχρι το 2011 κατά 10 περίπου εκατοστιαίες μονάδες (14% το Γ τρίμηνο του 2011).

Η Ισπανία παρουσιάζει διακυμάνσεις. Αν ξεκινήσουμε από το 2000 με όπου υφίσταται το ίδιο επίπεδο ανεργίας με την Ελλάδα η ανεργία στη χώρα ελαττώνεται μέχρι το 10,3% το 2001. Μεταξύ 2001 και 2003 η ανεργία έχει ανοδική τάση με σταθεροποίηση σε ποσοστό της τάξης του 11,1%, ενώ μεταξύ των ετών 2004 έως 2007 υφίσταται διαρκής πτώση. Μεταξύ 2007 και 2011 το επίπεδο ανεργίας στη χώρα της Ισπανίας σημειώνει ραγδαία άνοδο διπλασιάζοντας τα ποσοστά

Το επίπεδο ανεργίας σε ευρωπαϊκό πλαίσιο αντιστοιχίζεται με αυτό της Ελλάδας και Ιταλίας, με καταγεγραμμένη διαφορά το 2000, όπου για την Ευρώπη ήταν χαμηλότερο από το ανάλογο της Ελλάδας και της Ιταλίας.

Αναφορικά με τις ανωτέρω καταγραφές, συμπεραίνεται ότι η οικονομική κρίση έχει επηρεάσει τα μεσογειακά κράτη σε μεγαλύτερο βαθμό από τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες, σε σχέση με το επίπεδο ανεργίας. Ο ρυθμός αύξησης του ποσοστού για τις εν λόγω χώρες είναι μεγαλύτερος από ότι ο ρυθμός αύξησης του ποσοστού στην Ευρώπη του 27.

Σύμφωνα με επίσημα ευρωπαϊκά στοιχεία για το έτος του 2010, η ανεργία που υπάρχει στο γυναικείο πληθυσμό στις χώρες αυτές είναι μεγαλύτερη από αυτήν που αναλογεί στους άντρες, ενώ το ποσοστό των δύο ομάδων στην Ευρώπη των 27 είναι παρόμοιο (9,6% ανεργία στις γυναίκες έναντι 9,7% στους άντρες).

3.3 Παράμετροι που επηρεάζουν την μετανάστευση

Οι λόγοι μετακίνησης του μεταναστευτικού πληθυσμού συνδέονται ως επί το πλείστον με την αδυναμία ικανοποίησης των βιοποριστικών αναγκών και την εύρεση εργασίας. Οι αυξημένες τους ανάγκες τους καθιστούν ευάλωτους τόσο κοινωνικά όσο και εργασιακά. Οι μετανάστες αναλαμβάνουν τις πιο απαξιωμένες κοινωνικά εργασίες, ως προς το είδος και τη φύση τους. Οι βιοποριστικές τους ανάγκες και η αμεσότητα αυτών να ικανοποιηθούν, δεν αφήνουν πολλές επιλογές σχετικά με το είδος της εργασιακής τους απασχόλησης. Η αναγκαιότητα για εργασία συνοδεύεται ταυτόχρονα από την ανάγκη και επιθυμία τους να χτίσουν τη ζωή τους στη χώρα μας με όρους αξιοπρέπειας και συναισθηματικής ασφάλειας.

Ως παράγοντες έλξης λοιπόν, των μεταναστών, που εισέρχονται μόνιμα στις ευρωπαϊκές χώρες, λειτούργησαν οι υψηλές απαιτήσεις σε εργαζόμενους, οι πολλές ευκαιρίες απασχόλησης, η μη κάλυψη από τον ντόπιο πληθυσμό της προσφοράς, καθώς

και η έλλειψη νέων εργαζόμενων λόγω της χαμηλής γονιμότητας και της προσπάθειας απόκτησης προσόντων από τους ντόπιους νέους, για να βρουν δουλειά με σταδιοδρομία.

Τέλος, οι οικονομικές συνθήκες που επικρατούν στην Ελλάδα, όπως η τάση της μείωσης του κόστους εργασίας, σε συνδυασμό με τη μείωση των μισθών και η λειτουργία της παραοικονομίας βρίσκονται σε σχέση αλληλεξάρτησης με την κανονική μεταναστευτική εργασία (Giulietti et al., 2013).

Η εσωτερική ή η διεθνής μετανάστευση έχει θετικό αντίκτυπο στους νέους ανθρώπους, καθώς τους ανοίγονται νέοι ορίζοντες, προκειμένου να συμμετάσχουν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, να βρουν μια καλύτερη και αξιοπρεπή δουλειά, να αποκτήσουν επαγγελματική εμπειρία ή να συνεχίσουν την προσωπική τους ανάπτυξη, οικοδομώντας την αυτοπεποίθησή τους και αποκτώντας δεξιότητες και ικανότητες θετικές για τον εαυτό τους (O'Reilly et al., 2015).

Η μετανάστευση σήμερα αλλάζει την Ευρώπη και βρίσκεται στο επίκεντρο πολλών συζητήσεων στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης, της διεύρυνσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των δημογραφικών και οικονομικών αλλαγών που αντιμετωπίζει η Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι νέοι είναι ιδιαίτερα ευάλωτοι και υπερεκπροσωπούν την ομάδα μεταξύ των μεταναστών. Αυτό συμβαίνει διότι τη χρονική περίοδο 2007-2013 τα ποσοστά ανεργίας έχουν αυξηθεί σημαντικά στο σύνολο των νέων. Οι νέοι κάτω των 20 ετών πλήττονται πιο πολύ από την ανεργία, λόγω της περιορισμένης εκπαίδευσης και των επαγγελματικών δεξιοτήτων της ηλικίας τους. Ως εκ τούτου έχουν περιορισμένες ευκαιρίες στην αγορά εργασίας (Kahanec & Fabo, 2013; Giulietti et al., 2013).

Επίσης, σχεδόν το ένα τέταρτο των νέων κάτω των 25 ετών της Ευρωπαϊκής Ένωσης – γύρω στα 5,6 εκατομμύρια νέοι -είναι σήμερα άνεργοι. Ως εκ τούτου αποφασίζουν να μεταναστεύσουν σε πιο πλούσιες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς προσπαθούν απεγνωσμένα να βρουν δουλειά. Ο αριθμός των νέων Ευρωπαίων που έχει μετακινηθεί σε χώρες του βορρά για να βρει δουλειά έχει διπλασιαστεί από την πρώτη οικονομική κρίση, με τη Βρετανία και τη Γερμανία να βρίσκονται στην κορυφή της λίστας των επιλογών. Χαρακτηριστικό είναι ότι μετά την οικονομική κρίση η μετανάστευση προς τη Γερμανία έλαβε τεράστιες διαστάσεις συγκριτικά με άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το 2007, είχε 575.000 μετανάστες, οι οποίοι μέχρι το 2011, αυξήθηκαν σε 842.000 (Giulietti et al., 2013).

Οι αμέσως επόμενες χώρες είναι η Αυστρία με ποσοστό 6% και ακολουθεί η

Γαλλία με ποσοστό 5%. Το 2008 ο αριθμός των ατόμων που δήλωναν ότι ήθελε να μεταναστεύσει για εργασία ήταν δύο εκατομμύρια και φέτος ο αριθμός κορυφώθηκε στα πέντε εκατομμύρια (Eichhorst et al., 2013).

Μέρος Δεύτερο: Εμπειρική διερεύνηση

Κεφάλαιο 4

Ο σχεδιασμός της έρευνας

Στο παρόν κεφάλαιο γίνεται η παρουσίαση της μεθοδολογίας που θα χρησιμοποιηθεί για τη συλλογή και ανάλυση δεδομένων στη συγκεκριμένη εργασία.

Υπάρχουν δύο βασικές προσεγγίσεις για τη συλλογή και την ανάλυση ερευνητικών δεδομένων: η ποιοτική προσέγγιση και η ποσοτική προσέγγιση. Στην παρούσα μελέτη επιλέχθηκε να χρησιμοποιηθεί η ποιοτική προσέγγιση για τη συλλογή και ανάλυση των δεδομένων.

Η συγκεκριμένη επιλογή βασίστηκε στο κριτήριο ότι όταν η έρευνα έχει να κάνει με την μελέτη του πώς οι άνθρωποι βιώνουν μία εμπειρία και ποιες είναι οι απόψεις τους, τότε πρέπει να χρησιμοποιείται η μεθοδολογία της ποιοτικής προσέγγισης (Creswell, 2013).

Η επιλογή της ποιοτικής μεθόδου έρευνας χαρακτηρίζεται τόσο από πλεονεκτήματα, όσο και από μειονεκτήματα. Τα βασικά πλεονεκτήματα της ποιοτικής έρευνας είναι ότι διερευνά εις βάθος το υπό μελέτη αντικείμενο και ως εκ τούτου μπορεί να καταλήξει σε συμπεράσματα και διαπιστώσεις τις οποίες δεν είχε σκεφτεί από πριν (Ιωσηφίδης, 2003). Από τη άλλη πλευρά, οι ποιοτικές μέθοδοι απαιτούν μεγάλο χρόνο και κατ' επέκταση κόστος για τον ερευνητή και παράλληλα η ερμηνεία των λεγομένων των υποκειμένων βασίζεται στην κρίση του ερευνητή (Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2008). Τέλος οι ποιοτικές μέθοδοι αφορούν κυρίως σε μικρά δείγματα και ως εκ τούτου δεν μπορούν να γενικευθούν για ολόκληρο τον πληθυσμό της έρευνας (Ιωσηφίδης, 2003).

4.1 Τα στάδια της έρευνας

Στην αρχή μιας ποιοτικής έρευνας ο ερευνητής εξερευνά, μαζεύει δεδομένα και ξεκινά να επιτρέπει να αναδύονται τα πρότυπα. Καθώς περνάει ο χρόνος, η εξερευνητική διαδικασία δίνει χώρο σε διαδικασίες επαλήθευσης και επιβεβαίωσης. Αυτό περιέχει τον έλεγχο ιδεών, την επιβεβαίωση της σημασίας και των νοημάτων των πιθανών προτύπων και την επαλήθευση της βιωσιμότητας των νεοσύστατων ευρημάτων με νέα δεδομένα και επιπρόσθετες περιπτώσεις (Μαντζούκας, 2007).

Αρχικά σχεδιάστηκε η συνέντευξη έχοντας καθορίσει πρώτα τον πληθυσμό στόχο (δείγμα) της έρευνας. Εν συνεχεία πραγματοποιήθηκαν οι συνεντεύξεις και ακολούθησε ανάλυσή τους. η ανάλυση των συνεντεύξεων στηρίχθηκε στην ανάλυση περιεχομένου, η

οποία ακολούθησε τα κάτωθι στάδια (Lacey & Luff, 2007):

- Εξοικείωση με τα δεδομένα μέσω ανάγνωσης, ακρόασης, αξιολόγησης
- Μεταφορά κειμένου στο χαρτί με αντιγραφή του ηχογραφημένου υλικού
- Οργάνωση και καταχώρηση των δεδομένων σε ευρετήριο, για εύκολη ανάκτηση και αναγνώριση
- Κωδικοποίηση
- Αναγνώριση θεμάτων
- Ανάπτυξη κατηγοριών
- Εξερεύνηση σχέσεων μεταξύ κατηγοριών
- Βελτίωση των θεμάτων και των κατηγοριών
- Ανάπτυξη θεωρίας και ενσωμάτωση προϋπάρχουσας γνώσης
- Έλεγχος της θεωρίας σε σχέση με τα δεδομένα
- Έγγραφο αναφορά, συμπεριλαμβανόμενων αποσπασμάτων από τα αρχικά δεδομένα (π.χ. κείμενο από συνεντεύξεις), εφόσον θεωρηθεί απαραίτητο

Οι Denzin και Lincoln (2011) χώρισαν τις διαδικασίες για ανάλυση και διαχείριση των δεδομένων σε τρία στάδια: μείωση των δεδομένων, απεικόνιση των δεδομένων και διεξαγωγή συμπερασμάτων-εξακρίβωση.

Κατά τη διάρκεια του σταδίου μείωσης των δεδομένων, τα δεδομένα ελαττώνονται σε κώδικες, θέματα και λέξεις-κλειδιά για να οργανωθούν τελικά σε κατηγορίες. Κατά τη διάρκεια του δεύτερου σταδίου της απεικόνισης των δεδομένων, τα δεδομένα συσπειρώνονται και οργανώνονται, για να έλθει η διεξαγωγή συμπερασμάτων. Στο τελευταίο στάδιο, τα δεδομένα επαληθεύονται και συμπεράσματα διεξάγονται με βάση τα συλλογικά οργανωμένα δεδομένα.

4.2 Ερωτηματολόγιο

Στη συγκεκριμένη έρευνα χρησιμοποιήθηκε ως μέθοδος συλλογής πληροφοριών, η ημιδομημένη συνέντευξη. Δεν χρησιμοποιήθηκαν δηλαδή αυστηρά δομημένες ερωτήσεις. Στη συγκεκριμένη έρευνα, οι συνεντεύξεις είχαν στόχο να καταγράψουν τα ερμηνευτικά σχήματα των νέων αναφορικά με το πώς βιώνουν το ενδεχόμενο της μετανάστευσης λόγω της ανεργίας.

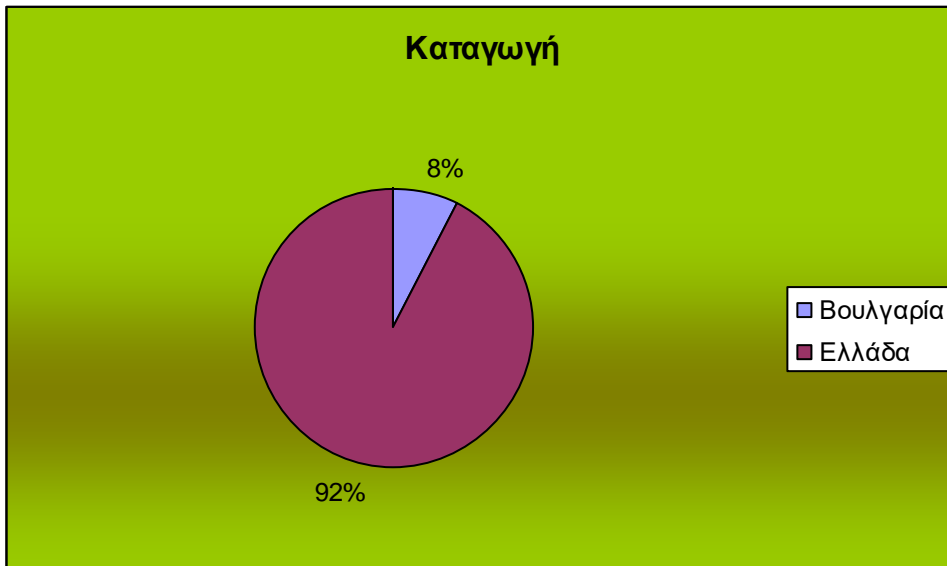
Τα βήματα της συνέντευξης αφορούν στην επιλογή ατόμων για συνέντευξη, οι οποίοι είναι νέοι ηλικίας 18-24 ετών, στον καθορισμό τοποθεσίας για την συνέντευξη, ο οποίος ήταν ο χώρος επιλογής των νέων και στην οργάνωση των ερωτήσεων κατά θέματα και εξασφάλιση διαδικασιών ηχογράφησης, δηλαδή δημοσιογραφικό κασετόφωνο. Οι

μελέτες ποιοτικής έρευνας διαδραματίζονται συνήθως σε φυσικό περιβάλλον, εκεί όπου προκύπτει η ανθρώπινη συμπεριφορά και διαδραματίζονται τα γεγονότα (Ιωσηφίδης, 2003), πράγμα που εφαρμόστηκε και στην παρούσα έρευνα.

Κεφάλαιο 5

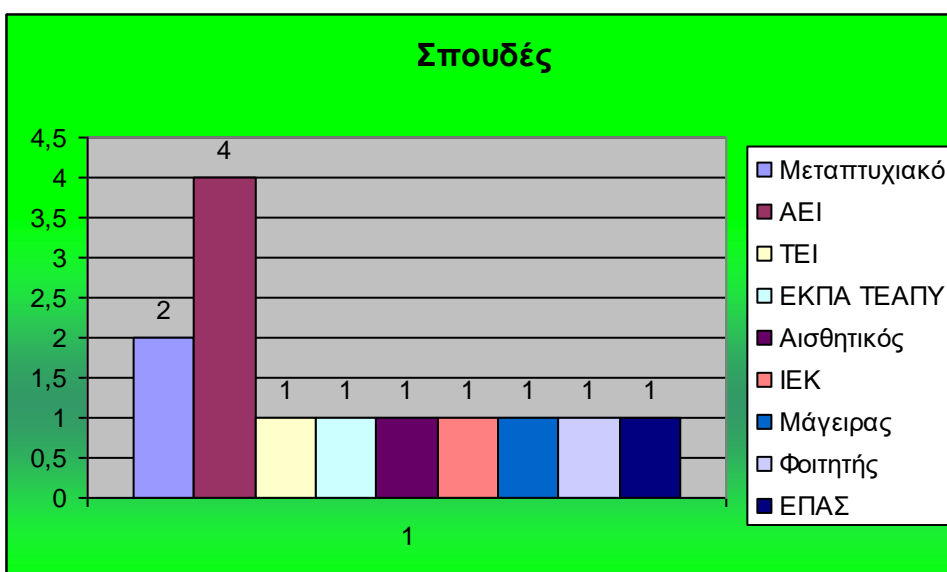
Δημογραφικά και Κοινωνικά χαρακτηριστικά των Νέων

5.1 Χώρα προέλευσης

Από το παραπάνω σχήμα συμπεραίνεται ότι το 92% των ερωτώμενων είναι Έλληνες και μόνο το 8% (1 ερωτώμενος) κατάγεται από τη Βουλγαρία

5.2 Επίπεδο γνώσεων

Από το παραπάνω γράφημα συμπεραίνεται πως 2 άτομα έχουν μεταπτυχιακό τίτλο

σπουδών, 4 είναι απόφοιτοι ΑΕΙ χωρίς να αναφέρουν το αντικείμενό τους, 1 είναι απόφοιτος ΤΕΙ, 1 απόφοιτος ΕΚΠΑ-ΤΕΑΠΗ (Τμήμα Εκπαίδευσης και Αγωγής Προσχολικής Ηλικίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών), 1 είναι αισθητικός, 1 μάγειρας, 1 είναι μαθητής του ΕΠΑΣ, 1 είναι ακόμα φοιτητής και 1 απόφοιτος ΙΕΚ χωρίς να δηλώσει το αντικείμενο σπουδών του.

Κεφάλαιο 6

Εργασία και Προβληματισμοί στην Απασχόληση

6.1 Γιατί πλήττει τους νέους

Όλοι οι ερωτώμενοι συμφωνούν πως βιώνουν σήμερα την οικονομική κρίση. Άλλοι έντονα, άλλοι λιγότερο έντονα, ενώ μόνο ένας ερωτώμενος ανέφερε πως βιώνει την οικονομική κρίση μόνο σε επίπεδο διασκέδασης. Οι περισσότεροι συμφωνούν πως η οικονομική κρίση τους πλήττει τόσο οικονομικά, όσο και επαγγελματικά και κοινωνικά, καθώς οι τρεις αυτοί τομείς είναι άμεσα αλληλένδετοι μεταξύ τους. οι περισσότεροι ερωτώμενοι στεναχωριούνται με τη σημερινή κατάσταση της χώρας τους καθώς πολλοί άνθρωποι δεν μπορούν να καλύψουν τις βασικές τους ανάγκες, ενώ βλέπουν και τη δική τους οικογένεια (γονείς) να πλήττονται από την κρίση σε βασικούς τομείς τα καθημερινότητάς τους (δεν μπορούν να αγοράσουν τα αναγκαία προς το ζην). Οι ερωτώμενοι συμφωνούν πως σήμερα δυσκολεύονται να βρουν εργασία όχι μόνο στο αντικείμενο που έχουν σπουδάσει αλλά και γενικά. Θεωρούν πως επικρατεί μεγάλη ανισότητα μεταξύ των μισθών και των βασικών εξόδων ενός ατόμου, πόσο δε μάλλον μιας οικογένειας.

6.2 Μέλλον

6.3 Εργασία

Από τους ερωτώμενους μόνο δύο βιώνουν την ανεργία τη σημερινή εποχή. Οι υπόλοιποι εργάζονται και συγκεκριμένα τέσσερις με σύμβαση αορίστου χρόνου εκ των οποίων ένας αναφέρει πως δεν εργάζεται πάνω στο αντικείμενό του. Επίσης και οι τέσσερις ερωτώμενοι με σύμβαση αορίστου χρόνου εργάζονται στον ιδιωτικό τομέα. Δύο ερωτώμενοι εργάζονται στον ιδιωτικό τομέα χωρίς σύμβαση και τρεις εργάζονται με σύμβαση ορισμένου χρόνου.

Το χρονικό διάστημα εργασίας των ερωτώμενων ποικίλλει από έναν μήνα μέχρι και 6 χρόνια. Επίσης μόνο ένας δε δηλώνει ευχαριστημένος από την εργασία του. Οι υπόλοιποι αναφέρουν ότι είναι αρκετά έως πολλοί ευχαριστημένοι δεδομένου των συνθηκών που επικρατούν στην ελληνική αγορά εργασίας. Είναι ευχαριστημένοι τόσο από τον μισθό τους, όσο και από το κλίμα εργασίας που επικρατεί στη δουλειά τους.

Κεφάλαιο 7

Συνέπειες της Ανεργίας και της Μετανάστευσης

7.1 Για την κοινωνία

Ο κοινωνικός αποκλεισμός αφορά άτομα ή ομάδες σε οριακές και επισφαλείς θέσεις στην αγορά εργασίας ή των οποίων η θέση στο κοινωνικό σύνολο διακυβεύεται, όντας στα όρια ή και πέραν των ορίων της οργανωμένης κοινωνίας. Ο όρος κοινωνικός αποκλεισμός συναντάται για πρώτη φορά σε κείμενα της Ευρωπαϊκής Ένωσης μετά το 1989, όπου αντικατέστησε τον όρο φτώχεια, που μέχρι τότε αποτελούσε τη βασική έννοια για την περιγραφή των φαινομένων της ένδειας, στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής κοινωνικής πολιτικής (Τζένη Καβουνίδα, 1996 όπ. αναφ. στο Ρέππας, 2001). Η υιοθέτηση του νέου όρου εκφράζει την προσπάθεια αλλαγής της προβληματικής για το κοινωνικό ζήτημα, καθώς στους κόλπους της ευρωπαϊκής κοινωνίας συσσωρεύονται συνεχώς νέες κατηγορίες εξαθλιωμένων (μετανάστες, άστεγοι, άνεργοι κ.λπ.). Ο όρος υιοθετείται μέσα σε μια νέα κοινωνικοπολιτική συγκυρία, που χαρακτηρίζεται από την προσπάθεια ανατροπής του φορντικού τρόπου οργάνωσης της παραγωγής και του κράτους πρόνοιας, που είναι συνυφασμένο μ' αυτό. Ο νεοφιλελευθερισμός στο πολιτικό και ιδεολογικό επίπεδο γίνεται κυρίαρχος τρόπος διαχείρισης της οικονομίας και των εργασιακών σχέσεων και στο πλαίσιο των κατευθύνσεών του επιχειρείται η ανατροπή βασικών κοινωνικών δικαιωμάτων (Ρέππας, 2001).

Επομένως το συγκεκριμένο φαινόμενο δεν είναι κάτι το καινούριο στην κοινωνία, ωστόσο μπορούμε να πούμε πως είναι το αποτέλεσμα τριών παραγόντων, οι οποίοι αλληλεπιδρούν και αλληλοενισχύονται:

1. Του μεγέθους και της θέσης που κατείχαν οι ομάδες αυτές στην πρόσφατη κοινωνική οργάνωση

2. Των διαδικασιών που παράγουν ως αποτέλεσμα τον κοινωνικό αποκλεισμό, διαδικασίες που εμφανίζουν διαφορετικό χαρακτήρα από τις αντίστοιχες του άμεσου παρελθόντος και

3. Συγχρόνως με τον πρώτο παράγοντα, είναι το γεγονός ότι ο κοινωνικός αποκλεισμός ακυρώνει έμπρακτα το σύνολο των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών δικαιωμάτων βάσει των οποίων διαμορφώθηκε το ιδεολογικοπολιτικό καθεστώς της αστικής δημοκρατίας στη Δύση όλου του 20ου αιώνα.

Το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού στην εποχή μας δεν αφορά, συγκριτικά με το παρελθόν, μόνο άτομα π.χ. όπως είναι οι μετανάστες ή οι ναρκομανείς,

αλλά και τους σημερινούς νέους, οι οποίοι ανήκουν σε μια ορισμένη ομάδα της ημειδιδικευμένης ή και ειδικευμένης εργατικής τάξης, με μόνιμη εργασιακή ένταξη στη μεγάλη βιομηχανία και στις υπηρεσίες.

Ακόμα άτομα μεσαίων ηλικιών, άνω των 45, που ήταν κάτοικοι βιομηχανικών περιοχών σε κρίση και είχαν μάθει να εργάζονται βασιζόμενοι στην εργασιακή μονιμότητα και την έλλειψη πρωτοβουλιών.

Επίσης άτομα που η κρίση των βιομηχανικών κλάδων και των επιχειρήσεων, η εισαγωγή νέων τεχνικών και τεχνολογιών, καθώς και οι συνέπειες πλείστων άλλων αλλαγών τα οδήγησαν στην αχρηστία.

Τα άτομα που βρίσκονται στο περιθώριο αποκλείονται από την αγορά εργασίας και πείθονται για την ανεπάρκεια τους. Ουσιαστικά μιλάμε για διαδικασία νομιμοποίησης του κοινωνικού αποκλεισμού, που φτάνει όχι μόνο στη διαμόρφωση της κυρίαρχης αντίληψης της πραγματικότητας ή στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης και του κοινού νου, αλλά οδηγεί στον ενστερνισμό των αντιλήψεων αυτών στον τρόπο που τα ίδια τα άτομα που υφίστανται αποκλεισμό αντιλαμβάνονται τη σχέση τους με την πραγματικότητα τους. Είναι γεγονός ότι μέσα σε αυτή τη διαδικασία το άτομο ενοχοποιείται για την κατάσταση στην οποία βρίσκεται -κάτι που το ίδιο πιστεύει, αλλά και το κοινωνικό σύνολο- και ουσιαστικά δεν κινητοποιείται να διεκδικήσει τα βασικά του εργασιακά και ασφαλιστικά δικαιώματα.

7.2 Για το άτομο

Η ανεργία δημιουργεί σημαντικά ψυχολογικά προβλήματα, όπως κατάθλιψη και άγχος. Αναφορικά με την αυτοεκτίμηση δεν συνεπάγεται ότι όλοι οι άνεργοι εμφανίζουν χαμηλή αυτοεκτίμηση. Όσοι έχουν κοινωνική υποστήριξη εμφανίζουν υψηλή αυτοεκτίμηση. Επίσης η ανεργία οδηγεί τους ανθρώπους σε ιατρούς δαπανώντας χρήματα. Οι άνεργοι δαπανούν περισσότερο στην υγεία τους από ότι οι εργαζόμενοι. Επίσης η απόλυση οδηγεί πολλούς εργαζόμενους σε ιατρούς ψυχικής υγείας.

Τα πρώτα συμπτώματα ψυχικής δυσφορίας ξεκινούν με την συνειδητοποίηση του κινδύνου να χαθεί η δουλειά μας. Όπως περιέγραψαν οι ίδιοι οι άνεργοι, η επίσημη κατάθλιψη, η απνία και η νευρική κατάσταση έκαναν την εμφάνισή τους τρεις περίπου μήνες μετά την απώλεια της εργασίας τους. Κάθε φορά που μετείχαν σε κάποιο πρόγραμμα επαγγελματικής κατάρτισης η ψυχολογική τους κατάσταση βελτιωνόταν, για να επιδεινωθεί όταν αυτή αποδεικνύονταν ατελέσφορη. Οι ερευνητές περιγράφουν την κατάσταση των ανθρώπων αυτών με μια μνημιώδη φράση "αρρώστια τους είναι η

απουσία προοπτικής"

Όπως είναι λογικό, η κατάθλιψη επιτείνει με τη σειρά της τις δυσκολίες που συναντά ο άνεργος και σε συναισθηματικό, αλλά και σε πρακτικό επίπεδο. Έρευνα από το πανεπιστήμιο του Μίτσιγκαν μελέτησε ανθρώπους που έχασαν τη δουλειά τους αμέσως μετά την απόλυσή τους, αλλά και 6 και 12 μήνες μετά. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η παρουσία κατάθλιψης επηρεάζει και την πιθανότητα να βρει κανείς δουλειά, αλλά και την ποιότητα της δουλειάς που βρίσκει. Ταυτόχρονα στη μελέτη αυτή αναδείχθηκε και ο διπλός ρόλος των οικονομικών προβλημάτων - από τη μια αυξάνουν το κίνητρο και έτσι την προσπάθεια να βρει κανείς δουλειά, από την άλλη όμως αναστέλλουν την ίδια αυτή προσπάθεια, καθώς αυξάνουν τα συμπτώματα της κατάθλιψης.

7.3 Ρατσισμός

Σημαντικό χαρακτηριστικό της σύγχρονης εποχής είναι η διαφορετικότητα η οποία χαρακτηρίζει όλες τις κοινωνίες και αποτελεί μέρος της καθημερινής μας ζωής. Η διαφορετικότητα αποτελεί έναν όρο ο οποίος αναφέρεται στις διαφορές τις οποίες υπάρχουν ανάμεσα σε δύο ή περισσότερες ομάδες. Εναλλακτικοί όροι για την «διαφορετικότητα» είναι η ποικιλομορφία και η ιδιαιτερότητα. Πιο συγκεκριμένα και όσον αφορά την ερμηνεία του όρου «διαφορετικότητα» αυτή μπορεί να γίνει κατανοητή μέσα από την ερμηνεία του όρου «ετερότητα» (Reichert, 2003).

Στη σημασία του όρου περιλαμβάνεται η έννοια της απουσίας της ομοιότητας και συνήθως ερμηνεύεται ως η διαφορετική ιδιότητα σε κάτι ή διαφορετικότητα. Συνεπώς η ετερότητα παραπέμπει στην διαφορετικότητα των ανθρώπων λόγω του ότι αυτοί χαρακτηρίζονται από διαφορετικές ιδιότητες .

Σε πιο ειδικά πλαίσια, η διαφορετικότητα μπορεί να αφορά και τις διαφορές εκείνες τις οποίες υπάρχουν μέσα σε μία ομάδα. Πιο συγκεκριμένα, είναι δυνατόν μέσα σε μια ομάδα νέων ηλικίας 18-24 ετών να υπάρχουν διαφοροποιήσεις ως προς την εργασία παρόλο που η ομάδα αυτή χαρακτηρίζεται από κοινό γλωσσικό και ιστορικό πολιτισμό (Reichert, 2003).

Οι άνθρωποι διαφέρουν μεταξύ τους αλλά παρόλα αυτά υπάρχουν κάποιοι κοινωνικοί κανόνες οι οποίοι αποτελούν τον κοινά αποδεκτό μέσο όρο και συνεπώς με βάση αυτούς ορίζονται και οι κοινωνικές συμπεριφορές. Επί καθημερινής βάσεως συναντάμε άτομα τα οποία παρεκκλίνουν από αυτούς τους κοινωνικούς κανόνες και τα

οποία χαρακτηρίζονται ως άτομα με ιδιαιτερότητές

Το διαφορετικό είναι αυτό το οποίο δεν συμβαδίζει με τις κοινωνικές νόρμες της κάθε ομάδας. Η διαφορετικότητα αποτελεί σημαντικό συστατικό της διαδικασίας συγκρότησης των κοινωνικών ταυτοτήτων των ατόμων και συνεπώς χαρακτηρίζει κάθε κοινωνικό σύστημα. Ειδικότερα, οι διαφορές οι οποίες χαρακτηρίζουν την κάθε κοινωνική ομάδα οφείλονται σε διάφορους παράγοντες, όπως λόγου χάριν τοπικούς, ταξικούς, εργασιακούς, ηλικιακούς, φυλετικούς, θρησκευτικούς και πολιτικούς κ.α. (Strier, & Binyamin, 2010).

Χαρακτηριστικό της διαφορετικότητας είναι ότι πραγματώνεται και σε προσωπικό επίπεδο αλλά και σε συλλογικό. Στον τομέα των κοινωνικών επιστημών η διαφορετικότητα αποτελεί σημαντικό και αναγκαίο συστατικό της ταυτότητας αλλά συγχρόνως και την πιο προβληματική πτυχή της. Πιο συγκεκριμένα, για την κοινωνιολογία, ταυτότητα σημαίνει η ομοιότητα με κάποια άτομα σε αντιδιαστολή με την διαφορετικότητα μας με άλλα. Συνεπώς, η διαφορετικότητα παραπέμπει στην αναγνώριση του δικαιώματος ύπαρξης του άλλου, του διαφορετικού, αλλά την ίδια στιγμή αποτελεί και την προσπάθεια ανατροπής ενός κυρίαρχου συστήματος (Reichert, 2003).

Η διαφορετικότητα η οποία βασίζεται σε κριτήρια εργασιακά, αποτελεί παράγοντα δημιουργίας διακρίσεων και κοινωνικού αποκλεισμού. Αυτό δεν σημαίνει ότι τα άτομα αυτά αποτελούν μειονότητα σε γενικότερο επίπεδο αλλά ότι μπορούν να αποτελέσουν μειονοτική ομάδα μέσα σε συγκεκριμένες κοινωνικές συνθήκες. Πιο συγκεκριμένα, τα δικαιώματα των ατόμων και των ομάδων, τα οποία διαφοροποιούνται με βάση την εργασία, συχνά καταπατούνται από τους κοινωνικούς και θεσμικούς κανόνες.

Σημαντικό είναι δε, ότι σε πολύ δυσμενή θέση βρίσκονται τα περιθωριοποιημένα άτομα τα οποία λόγω της ανεργίας τους βιώνουν τον κοινωνικό αποκλεισμό και την καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους. Αυτό συμβαίνει κυρίως όταν τα άτομα αυτά προσπαθούν να διεκδικήσουν το δικαίωμα τους για μια καλύτερη ποιότητα ζωής, επιθυμώντας τη δυνατότητα στέγασης, τροφής, ιατρικής και φαρμακευτικής περίθαλψης και μόρφωσης (Strier & Binyamin, 2013).

Η εργασιακή διαφορετικότητα αναφέρονται στη διαδικασία ένταξης ενός ατόμου στην αγορά εργασίας. Οι κοινωνικές διαφορετικότητες περιλαμβάνουν διαφοροποιήσεις σε διάφορους κοινωνικούς τομείς του ατόμου. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την δημιουργία διακρίσεων πολλών ειδών. Πιο συγκεκριμένα, οι διαφορετικότητες κάθε ατόμου ή

κοινωνικής ομάδας μπορεί να προκαλέσει έκδηλες ή κρυφές διακρίσεις. Οι φανερές διακρίσεις αποτελούν παράγοντας δημιουργίας ρατσιστικών αντιλήψεων οι οποίες εν συνεχεία δύνανται να θεσμοθετηθούν μέσα σε ένα συγκεκριμένο πολιτικό πλαίσιο (Strier, & Binyamin, 2010).

Σημαντική μειονεκτική ομάδα αποτελούν τα άτομα με μη βιοποριστικούς πόρους, τα οποία συγκροτούν τους φτωχούς της κοινωνίας και καταλαμβάνουν μεγάλο ποσοστό της. Τα στερεότυπα, οι προκαταλήψεις και οι διακρίσεις αποτελούν ένα κύκλο ο οποίος προκύπτει από τη διαφορετικότητα την οποία συναντάμε σε όλα τα επίπεδα, κοινωνικό, πολιτικό, ιδεολογικό και οικονομικό. Παρακάτω ακολουθεί μια διεξοδική αναφορά στο περιεχόμενο των όρων καθώς και στη διάκριση μεταξύ τους. Στενά συνδεδεμένη έννοια με αυτή της διαφορετικότητας και του κοινωνικού στίγματος είναι και οι όροι κοινωνικά στερεότυπα και ρατσισμός και προκαταλήψεις (Strier & Binyamin, 2013). Οι συγκεκριμένες έννοιες αποτελούν έναν κύκλο καθώς η μία αποτελεί αποτέλεσμα της άλλης και συνδέονται με μια κυκλικότητα. Παρακάτω αναλύεται η καθεμιά έννοια ξεχωριστά (Reichert, 2003).

Οι προκαταλήψεις είναι προϊόντα συνειδητού γνωστικού ελέγχου σε αντίθεση με τα στερεότυπα τα οποία αποτελούν αποτέλεσμα ασυνείδητων διεργασιών. Οι προκαταλήψεις δηλαδή είναι αποτέλεσμα γνωσιακών και συναισθηματικών αντιδράσεων ατόμων ή ομάδων τα οποία αποδέχονται και υιοθετούν τα αρνητικά στερεότυπα (Wilson & Beresford, 2000).

Ο ρατσισμός είναι ένα δόγμα μέσω του οποίου διάφορες ομάδες προσπαθούν να επικρατήσουν ως ανώτερες από άλλες. Το συγκεκριμένο δόγμα εξελίσσεται σε σχέση πάντα με κάποια συγκεκριμένα γνωρίσματα στη συγκεκριμένη περίπτωση της εργασίας, όπου οι εργαζόμενοι θεωρούν τους εαυτούς τους ανώτερους από τους ανέργους.

Μια ακόμη κοινωνιολογική προσέγγιση του όρου επιχειρείται από τον Τσιάκαλο (2000) , ο οποίος ερμηνεύει τον ρατσισμό ως μια ομάδα ιδεών, αντιλήψεων και συμπεριφορών η οποία υποτιμά άλλες ομάδες με διαφορετικά μέλη από τα δικά τους με αποτέλεσμα να τα οδηγούν να διάγουν υποτελείς ζωές. Αιτία αυτή τους της συμπεριφοράς είναι διαφορετικότητα των ομάδων από τη δική τους καθώς και η αντίληψη ότι οι έτερες ομάδες μπορούν να τους βλάψουν (Reichert, 2003).

Τα άτομα τα οποία στιγματίζονται κοινωνικά λαμβάνουν και την αρνητική συμπεριφορά της κοινωνίας και βιώνουν την κοινωνική αδικία και ανισότητα. Θεωρούνται

υπεύθυνα για την κατάστασή τους από το περίγυρο τους, ο οποίος δεν είναι διατεθειμένος να ερευνήσει τα πραγματικά αίτια της κατάστασης τους (Σπανού 2003). Πιο συγκεκριμένα, αυτό το οποίο συνήθως γίνεται είναι να επικεντρώνεται ο κοινωνικός περίγυρος μόνο στα μειονεκτικά χαρακτηριστικά του κοινωνικά στιγματισμένου ατόμου και όχι να προσπαθεί στο να κατανοήσει τους λόγους της κατάστασης τους. Συνεπώς, μ' αυτό τον τρόπο αδικείται το άτομο καθώς δεν δίνεται καμιά σημασία στις λειτουργικές δυνατότητες του και γενικότερα στις υπόλοιπες δεξιότητες του αλλά τονίζονται μόνο οι υπάρχουσες μειονεξίες του (Thyer, 2010).

Κεφάλαιο 8

Προοπτικές στην Ελλάδα και το Εξωτερικό

8.1 Πλεονεκτήματα, Μειονεκτήματα

Μόνον τρεις ερωτώμενοι αναφέρουν ότι δεν έχουν σκεφθεί το ενδεχόμενο να πάνε στο εξωτερικό ενώ μία ερωτώμενη αναφέρει πως δεν έχει σκεφθεί να πάει για πάντα αλλά μόνο για σεζόν. Οι υπόλοιποι ερωτώμενοι πως έχουν σκεφθεί το ενδεχόμενο να πάνε στο εξωτερικό τόσο για σπουδές, όσο και για επαγγελματική αποκατάσταση.

Οι χώρες που οι ερωτώμενοι θα ήθελαν να πάνε και να μείνουν μόνιμα ποικίλου. Συγκεκριμένα αναφέρονται, η Αγγλία, η Ολλανδία, η Φιλανδία, η Σουηδία, η Νορβηγία, η Γερμανία, η Αμερική καθώς θεωρούν ότι το βιοτικό επίπεδο των χωρών αυτών είναι ανώτερο, έχουν καλύτερο εκπαιδευτικό σύστημα, καλύτερα Πανεπιστήμια και περισσότερες ευκαιρίες επαγγελματικής αποκατάστασης. Άλλες χώρες που αναφέρθηκαν ήταν το Ντουμπάϊ και η Αυστραλία. Το μεν πρώτο γιατί ο ερωτώμενος θα βρει εργασία πάνω στην ειδικότητά του, η δε δεύτερη γιατί ο ερωτώμενος θεωρεί πως υπάρχουν ποικίλες επαγγελματικές επιλογές, αλλά και αρκετοί Έλληνες, ώστε να προσαρμοστεί ευκολότερα.

Οι περισσότεροι ερωτώμενοι δεν έχουν συζητήσει με την οικογένειά τους το ενδεχόμενο της μετανάστευσης. Όσοι το έχουν συζητήσει έχουν λάβει κυρίως αρνητική ή και διστακτική στάση ενώ λίγοι θεωρούν πως η οικογένειά τους τους στηρίζει σε μια τέτοια επιλογή.

8.2 Απορρόφηση

Για αρκετούς ερωτώμενους η μετανάστευση στο εξωτερικό αποτελεί την πρώτη λύση, τόσο για σπουδές, όσο και για εργασία αλλά και για αρκετούς αποτελεί την τελευταία επιλογή. Συγκεκριμένα αναφέρουν πως θα μετανάστευαν στο εξωτερικό μόνο εάν εξαντλούνταν όλα τα περιθώρια για επαγγελματική αποκατάσταση στην Ελλάδα.

Οι μισοί ερωτώμενοι αναφέρουν πως η απόφασή τους για μετανάστευση στο εξωτερικό είναι αποτέλεσμα αναγκαιότητας λόγω τα σημερινής εποχής και οι άλλοι μισοί αποτέλεσμα επιλογής, τόσο για σπουδές και για επαγγελματική αποκατάσταση, όσο και για καλύτερο βιοτικό επίπεδο.

8.3 Γιατί Εξωτερικό

Οι λόγοι που ωθούν τους ερωτώμενους να καταφύγουν στο εξωτερικό είναι κυρίως λόγοι εργασίας πάνω στον τομέα τους και η επαγγελματική εξέλιξη που θα έχουν στο μέλλον. Επίσης λόγοι οικονομικοί τους ωθούν να καταφύγουν στο εξωτερικό καθώς οι μισθοί είναι μεγαλύτεροι. Άλλοι λόγοι είναι οι ποιοτικότερες σπουδές καθώς θεωρούν πως τα πανεπιστήμια στο εξωτερικό είναι ανώτερα από τα ελληνικά. Τέλος η γενικότερη κατάσταση που επικρατεί στη χώρα τους ωθεί να καταφύγουν στο εξωτερικό. Λόγοι που τους απωθούν να καταφύγουν στο εξωτερικό είναι κυρίως οι συναισθηματικοί και συγκεκριμένα οι φίλοι και η οικογένειά τους.

Συμπεράσματα

Ολοκληρώνοντας την παρούσα εργασία και μέσα από το θεωρητικό και πρακτικό πλαίσιο το οποίο αναπτύχθηκε διαπιστώθηκε ότι για τους νέους ανθρώπους το εργασιακό πλαίσιο αλλά και ευρύτερα οι συνθήκες εργασίες που ισχύουν σήμερα στην Ελλάδα είναι αρνητικές. Οι περισσότεροι νέοι, είτε δεν βρίσκουν εργασία, είτε βρίσκουν αλλά όχι πάνω στο αντικείμενο σπουδών τους.

Οι μισθοί που παίρνουν δεν ανταποκρίνονται στις γνώσεις τους, δουλεύουν εξαντλητικά ωράρια, ενώ δε τους δίνονται οι αντίστοιχες αμοιβές. Αρκετοί από τους ερωτώμενους, αν δεν είχαν άλλη επιλογή, θα επέλεγαν την λύση να φύγουν στο εξωτερικό προς αναζήτηση εργασίας με αξιοκρατικούς όρους, αλλά και βελτίωση των όρων διαβίωσής τους. Παρατηρούμε συγχρόνως ότι ακόμα διατηρούν την ελπίδα ότι κάτι θα αλλάξει προς το καλύτερο στο μέλλον στην Ελλάδα. Έτσι σχετικά δύσκολα θα εγκατέλειπαν την πατρίδα τους, παρότι δεν μπορεί παρά τα προσόντα τους να τους αξιοποιήσει κατάλληλα, γιατί οι οικογένειες θέλουν τα παιδιά τους να σπουδάσουν, αλλά δε μπορούν να απορροφηθούν στη συνέχεια από την αγορά εργασίας. Δεν ξέρουμε αν η ελπίδα αυτή είναι απότοκο της αισιοδοξίας των νέων ή ένστικτο επιβίωσης και προσαρμογής στις συνεχώς μεταβαλλόμενες συνθήκες.

Είναι σημαντικό ακόμα να αναφερθεί ότι υφίσταται κοινωνικός αποκλεισμός στα άτομα που ζουν υπό το καθεστώς της ανεργίας. Κλείνοντας, θεωρείται ότι είναι σημαντικό στο μέλλον, ανεξάρτητα από την οικονομική κρίση, να γίνει ένας καλύτερος έλεγχος της αγοράς, να εντοπιστούν οι κενές θέσεις εργασίας, να γίνει ένας ουσιαστικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός που να οδηγεί σε εργασία και η μόρφωση να οργανώνεται και να αναπτύσσεται με βάση τι επαγγελματίες χρειάζονται αύριο στην αγορά εργασίας. Αν μάλιστα το κράτος θέλει να έχει και ανταγωνιστικές επιχειρήσεις πρέπει να βοηθά στη συνεχή μετεκπαίδευση του εργαζόμενου. Με βάση αυτό το δεδομένο σίγουρα θα ενισχυθεί τόσο ο δημόσιος όσο και ο ιδιωτικός τομέας και η Ελλάδα θα γίνει περισσότερο ανταγωνιστική στο διεθνή χώρο.

Βιβλιογραφία

- Blanchflower D.G., & Freeman R.B. (1999). *The Declining Economic Status of Young Workers in OECD Countries*. Ανακτημένο από: <http://www.dartmouth.edu/~blnchflr/papers/DecliningYouth.pdf> [5-10-2016]
- Chrysopoulos P. (2016). *Economic Crisis Marks 3rd Emigration Wave of Greeks*. Ανακτημένο από: <http://greece.greekreporter.com/2016/07/02/economic-crisis-marks-3rd-emigration-wave-of-greeks/> [πρόσβαση 17-11-2016]
- Creswell, J. (2013). *Research design qualitative and quantitative approaches*. Thousand Oaks, CA: SAGE.
- Demetis C. (2016) *Who are the Greek neomigrants?*. Ανακτημένο από: <http://www.newdiaspora.com/greek-neomigrants-research/> [πρόσβαση 17-11-2016]
- Denzin, N. K. and Lincoln, Y. S. (2011). *The Sage Handbook of qualitative research*, second edition, Thousand Oaks, CA: SAGE. Ανακτημένο από: <https://books.google.gr/books?id=qEiC-ELYgIC&pg=PA126&lpg=PA126&dq=Denzin,+N.+K.+and+Lincoln,+Y.+S.+%282000%29,+Handbook+of+qualitative+research&source=bl&ots=C2lRBpOz2E&sig=30V41L-CT3JnEknppZBdjYoRiJg&hl=en&sa=X&ved=0CDgQ6AEwA2oVChMIqKT3u-HuxwIVwREsCh3b-gtw#v=onepage&q=Denzin%2C%20N.%20K.%20and%20Lincoln%2C%20Y.%20S.%20%282000%29%2C%20Handbook%20of%20qualitative%20research&f=false> [πρόσβαση 17-11-2016]
- Dworkin, P.H. (1989). School failure. *Pediatr Rev*;10(10):301-12.
- Eichhorst, W., Hinte, H., & Rinne, U. (2013). Youth unemployment in Europe: What to do about it. *IZA policy paper*, 65.
- European Migration Network (EMN), Ετήσια έκθεση για τα στατιστικά στοιχεία για τη μετανάστευση και τη διεθνή προστασία. Ελλάδα, έτος αναφοράς: 2009, Υπουργείο Εσωτερικών
- Gaddes, W. H. (2013). *Learning disabilities and brain function: A neuropsychological approach*. Springer Science & Business Media. Ανακτημένο από: https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=eazVBwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR12&dq=school+failure+learning+disabilities&ots=CIckqvi5Ql&sig=oHUCURunF0yoyTnAJXoml0NtcCY&redir_esc=y#v=onepage&q=school%20failure%20learning%20disabilities&f=false [πρόσβαση 16-1-2017]

- Giavrimis, P. & Papanis, E (2008). Sociological Dimensions of School Failure: The Views of Educators and Students of Educational Schools. *The Journal of International Social Research*, 1(5), 326-356
- Gilchrist H. (1997), *Australians and Greeks*, Melbourne: Halstead Press, Vol. 2, σ.240.
- Giulietti, C., Guzi, M., Kahanec, M., & Zimmermann, K. F. (2013). Unemployment benefits and immigration: evidence from the EU. *International Journal of Manpower*, 34(1), 24-38.
- Kahanec, M., & Fabo, B. (2013). Migration strategies of crisis-stricken youth in an enlarged European Union. *Transfer: European Review of Labour and Research*, 19(3), 365-380.
- Kamal, M., & Bener, A. (2009). Factors contributing to school failure among school children in very fast developing Arabian Society. *Oman Med J.*; 24(3): 212–217.
- Kretsos, L. (2011). Union responses to the rise of precarious youth employment in Greece. *Industrial Relations Journal*, 42(5), 453-472.
- Lacey A. and Luff D. (2007) *Qualitative research analysis*. Trend RDSU
- O'Reilly, J., Eichhorst, W., Gábos, A., Hadjivassiliou, K., Lain, D., Leschke, J., & Russell, H. (2015). Five Characteristics of Youth Unemployment in Europe. *Sage Open*, 5(1), 2158244015574962.
- Reichert, E. (2003), *Social Work and Human Rights: A Foundation for Policy and Practice*. New York: Columbia University Press. Strier & Binyamin, 2013
- Reynolds, W. M., & Johnston, H. F. (2013). *Handbook of depression in children and adolescents*. Springer Science & Business Media. Ανακτημένο από: https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=4Ef2BwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA3&dq=treatment+for+depression+in+childhood&ots=UrbT1iUyPZ&sig=JOJ2l6drcA9KW2qSV1xTdIXvjk8&redir_esc=y#v=onepage&q=treatment%20for%20depression%20in%20childhood&f=false [πρόσβαση 16-1-2017]
- Scarpetta, S., Sonnet, A., & Manfredi, T. (2010). Rising youth unemployment during the crisis. OECD Social, Employment and Migration Working Papers
- Strier, R. και Binyamin, S., (2010). Developing Anti-Oppressive Services for the Poor: A Theoretical and Organisational Rationale. *British Journal of Social Work* 40, 1908–1926
- Thyer, B., (2010). *Cultural Diversity and Social Work Practice*. Charles C Thomas Publisher
- Wilson, A., & Beresford, P. (2000). 'Anti-Oppressive Practice': Emancipation or

Appropriation? British Journal of Social Work 30, 553–573

Αγγελόπουλος, Β. (2012). *Πώς η μείωση των αποζημιώσεων οδηγεί σε περισσότερες απολύσεις.* Ανακτημένο από:

<http://www.dimokratianews.gr/content/11206/%CF%80%CF%8E%CF%82-%CE%B7-%CE%BC%CE%B5%CE%AF%CF%89%CF%83%CE%B7-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%B1%CF%80%CE%BF%CE%B6%CE%B7%CE%BC%CE%B9%CF%8E%CF%83%CE%B5%CF%89%CE%BD-%CE%BF%CE%B4%CE%B7%CE%B3%CE%B5%CE%AF-%CF%83%CE%B5-%CF%83%CE%B5-%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%B9%CF%83%CF%83%CF%8C%CF%84%CE%B5%CF%81%CE%B5%CF%82-%CE%B1%CF%80%CE%BF%CE%BB%CF%8D%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82> [5-10-2016]

Γεωργιάδου, Π. (2014). Νέοι και πολιτικές απασχόλησης. *Ενημέρωση*, 217, 2-15

Δεδουσόπουλος Α. (1998). *Πολιτική Οικονομία της Αγοράς Εργασίας*, Τόμος Α' *Η προσφορά Εργασίας: Θεωρίες, Πολιτικές και Ερευνητικές Αναζητήσεις*, Αθήνα (Τυπηθήτω)

Δεδουσόπουλος Α. (2000). *Η κρίση στην αγορά εργασίας*. Αθήνα: Δαρδάνος Γ. Τυπωθήτω

Δεδουσόπουλος, Α. (2011). *Ανεργία των νέων*. Ανακτημένο από:

<http://labecon.blogspot.gr/search/label/%CE%A0%CE%9F%CE%9B%CE%99%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%95%CE%A3%20%CE%91%CE%A0%CE%91%CE%A3%CE%A7%CE%9F%CE%9B%CE%97%CE%A3%CE%97%CE%A3>

Δεδουσόπουλος, Α. (2011α). *Πληθυσμός και μετανάστευση*. Ανακτημένο από:

<http://labecon.blogspot.gr/search/label/%CE%A0%CE%9F%CE%9B%CE%99%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%95%CE%A3%20%CE%91%CE%A0%CE%91%CE%A3%CE%A7%CE%9F%CE%9B%CE%97%CE%A3%CE%97%CE%A3>

Δεδουσόπουλος, Α. (2011β). *Ανεργία των νέων. Ερμηνείες της μετάβασης Parsons*

Ανακτημένο από:

<http://labecon.blogspot.gr/search/label/%CE%A0%CE%9F%CE%9B%CE%99%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%95%CE%A3%20%CE%91%CE%A0%CE%91%CE%A3%CE%A7%CE%9F%CE%9B%CE%97%CE%A3%CE%97%CE%A3>

Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (1972), *Απόδημοι Έλληνες*, Αθήνα

ΕΛΣΤΑΤ (2014) *Έρευνα Εργατικού Δυναμικού*. Ανακτημένο από:

<http://www.statistics.gr/documents/20181/d5e414da-9492-4fc0-91cc-b44d77738746>

[5-10-2016]

- ΕΣΥΕ, Απογραφή πληθυσμού έτους 2001, Αθήνα 2003 και Μπάγκαβος Χ., Παπαδοπούλου Δ., 2003, Μεταναστευτικές τάσεις και Ευρωπαϊκή Μεταναστευτική Πολιτική, Σειρά μελετών του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Αθήνα
- Το Βήμα (2015). *Η οικονομική κρίση χτυπά τους νέους με ανεργία και φτώχεια*. Ανακτημένο από: <http://www.akappatou.gr/index.php/arxeio-arthra-protoselida/4670-i-oikonomiki-krisi-xytra-tous-neous-me-anergia-kai-ftoxeia> [5-10-2016]
- Ηλία Δ. (1965), Η σύγχρονη παγκόσμια μετανάστευση. Αίτια, χαρακτηριστικά και προβλήματα, *Εποχές*, τχ. 21, Ιανουάριος
- Ιωσηφίδης, Θ. (2003). Εισαγωγή στην ανάλυση δεδομένων ποιοτικής κοινωνικής έρευνας. Μυτιλήνη. Ανακτημένο από: www.cultural-representation.com/.../SIMEIOSEISiosif.
- Καραμεσίνη Μ. (2011). *Οικονομικά της Εργασίας*, Αθήνα
- Καραμεσίνη, Μ. (2012). *Κρίση και αγορά εργασίας: προσδιοριστικοί παράγοντες των διαφορετικών επιπτώσεων σε άνδρες και γυναίκες*. Ημερίδα Τράπεζα Ελλάδος. «Η ελληνική αγορά εργασίας στην κρίση».
- Κασιμάτη Κ. (1984). Μετανάστευση –Παλιννόστηση. Η προβληματική της δεύτερης γενιάς. Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα
- Κασιμάτη Κ. (2003), *Πολιτικές μετανάστευσης και στρατηγικές ένταξης. Η περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών*, Αθήνα: Gutenberg
- Κόντης Α., (2001). Οικονομική ενσωμάτωση μεταναστών στη χώρα υποδοχής. Στο Αμίτσης – Λαζαρίδης (επιμ.) *Νομικές και Κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα*, Αθήνα: Παπαζήσης
- Μαντζούκας, Σ. (2007). Ποιοτική έρευνα σε έξι εύκολα βήματα *Η επιστημολογία, οι μέθοδοι και η παρουσίαση. Νοσηλευτική*, 46(1), 88–98
- Μαρούκης Θ. (2010), *Οικονομική μετανάστευση στην Ελλάδα. Αγορά εργασίας και κοινωνική ένταξη*, Αθήνα: Παπαζήση
- Μαύρου Γ. Ι. (1965). Η μετανάστευση, ευλογία ή κατάρα, *Εποχές*, 24, 11-67
- Μουσούρου Μ.Λ. (2003). Μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρώπη. Αθήνα Gutenberg
- Παπαδοπούλου Δ.Β. (2011), Η κοινωνική ενσωμάτωση των μεταναστών στην Ελλάδα, στο Μωυσίδης Αν., Παπαδοπούλου Δ.Β. (επιμ.), *Η κοινωνική ενσωμάτωση των μεταναστών στην Ελλάδα. Εργασία, εκπαίδευση, ταυτότητες*, Αθήνα: Κριτική
- Παρασκευοπούλου-Κόλλια, Ε.-Α. (2008). Μεθοδολογία ποιοτικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες και συνεντεύξεις. *The Journal for Open and Distance Education*

and Educational Technology, 4 (1)

Πετρινώτη, Ξ., (1993), *Η μετανάστευση προς την Ελλάδα, Μια πρώτη καταγραφή, ταξινόμηση και ανάλυση*. Αθήνα: Οδυσσέας και Βιβλιοθήκη Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων

Πολύζος Ν. (1965), *Σύντομο ιστορική της ελληνικής μετανάστευσης*, Εποχές, τχ. 21, Ιανουάριος

Ρέππας, Χ. (2001). Σημειώσεις για την έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού. Αντιτετράδια της εκπαίδευσης. Αντλήθηκε από

http://www.antitetrada.gr/portal/index.php?option=com_content&view=article&id=713:%CF%83%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CE%B9%CF%8E%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%AD%CE%BD%CE%BD%CE%BF%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%8D-%CE%B1%CF%80%CE%BF%CE%BA%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%BF%CF%8D&catid=62&Itemid=102

Σούλης, Σ., (1993), «Το ξένο παράνομο εργατικό δυναμικό στην Ελλάδα». Στο διαστάσεις της κοινωνικής πολιτικής σήμερα, Αθήνα

Σπανού Κ. (2003) "ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΡΑΤΣΙΣΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ. Συνήγορος του πολίτη, Ανεξάρτητη αρχή.

Σταυράκης Γ.Σ. (1999), *Στα βήματα του Οδυσσέα. Κοινωνιολογική και ιστορική αναδρομή για την ελληνική μετανάστευση. Αμερική- Αυστραλία*, Αθήνα: Παπαζήση

Συμβούλιο Απόδημου Ελληνισμού στο www.sae.gr. [πρόσβαση 17-1-2017]

Τάμης Α. (1997), *Ιστορία των Ελλήνων της Αυστραλίας*, τόμος Α, (1830-1958), Θεσσαλονίκη: Βάνιας